

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

30. november 1990

Leedu, Läti ja Eesti ülemnõukogu kohtumistest Vilniuses 1. detsembril 1990. aastal

Juhataja (Ü. Nugis)

Ülemnõukogu Presiidium palus täna täiskogu kokku tulla erakorralisele istungile seoses sellega, et Leedu Ülemnõukogu on teinud ettepaneku korraldada Vilniuses 1. detsembril k.a. Leedu, Läti ja Eesti ülemnõukogude kohtumine. Meil on vaja otsustada, lugupeetud Ülemnõukogu, kas me võtame sellest osa, ja kui, siis millises koosseisus. Sellel teemal teeb ettekande Ülemnõukogu esimees hr. Arnold Rüütel.

Kontrollime enne kohalolekut. Kohal on 59 saadikut, puudub 46. Ülemnõukogu on otsustusvõimeline. Päevakorra teemal teeb ettekande Arnold Rüütel.

A. Rüütel

Lugupeetud rahvasaadikud! Te olete ajakirjandusest lugenud ja raadiost-televisioonist kuulnud informatsiooni selle kohta, et Leedu Ülemnõukogu on teinud ettepaneku korraldada Leedu, Läti ja Eesti ülemnõukogude ühisistung, arutamaks Liidu rahvasaadikute istungi tulemusi ja samuti neid avaldusi, mida on viimasel ajal teinud nii president, kaitseminister kui ka teised. Teatavasti puudutavad väga tõsiselt Liidu Ülemnõukogu istungjärgul väljaöeldud mõtted meie kolme vabariigi poolt vastuvõetud otsuseid, neid taunitakse seal ja nõutakse nende tagasivõtmist. See aga on täielikus vastuolus meie seisukohaga, sest sellega on tegelikult likvideeritud meie riikides toimuv demokratiseerimisprotsess.

Ühisistungi korraldamine oli arutuse all juba Balti Riikide Nõukogu istungil Jurmalas, kuid seal ei piiritlenud me tähtaega ja kohta. Leedu aga ilmutas siin initsiatiivi ja võttis vastu otsuse korraldada see Leedus, sest seal on niisuguse istungi läbiviimiseks suhteliselt soodsad tingimused. Ma arvan, et meil ei ole praegu mõtet laskuda ühisistungi üksikasjadesse, sest see protsess on juba käivitunud ja põhimõtteliselt me toetame seda istungit ning ühist arutelu. Neid väga põhimõttelisi küsimusi, mis võivad olla takistuseks meie ühiskonna demokratiseerimise teel on vaja tõesti arutada. Võib-olla peaksime täna arutama ainult seda, millisel tasemel me selles osaleme.

Eile toimus Ülemnõukogu Presiidiumi koosolek või ühisistung, millest võtsid osa ka meie fraktsioonide esimehed. Põhjaliku arutelu tulemusena tulime järeldusele, et meie, presiidiumi liikmed, võtame osa ja soovime osa võtta ka fraktsioonide esimeestel. Samuti otsustasime kokku kutsuda tänase erakorralise istungi, et siin jõuda seisukohale, millisel tasemel osa võtta. Kas võtaksid osa kõik saadikud või ainult need, kes soovivad. Ütlen teile oma arvamuse. Ma soovitan siiski nii palju, kui kellelgi võimalik on, selles osaleda, sest küsimus on tõesti tõsine. Tegemist on meie rahvaste ja meie ühiskonna demokratiseerimisprotsessi saatusega. Ja sellepärast peaksime oma sõna ütleva.

Leedu on ette valmistanud hulga dokumente, minu teada vist koguni 9. Need saime eile enne lõunat kella 10–11 paiku telefaksiga. Sel ajal, kui toimus presiidiumi istung, saabus veel 2 dokumenti. Neid me ei jõudnud presiidiumi liikmetele laiali jagada. Tegime presiidiumis töögrupi, kes valmistas ette meiepoolsed dokumendid samades küsimustes, kuid 7–8 või 9 dokumendi asemel 3. Nendesse kolme, täpsemalt isegi kahte, on kokku võetud kõik põhimõtted, mida Leedu dokumentides on püütud väljendada. Kolmas dokument on ettepanek moodustada komisjon saadikutest, kes valmistaksid ette küsimused, kuidas kolme vabariigi ülemnõukogud saaksid paremini koostööd teha. Teatavasti on varasematel Balti Riikide Nõukogu istungitel nendest küsimustest korduvalt juttu olnud ja me oleme soovitanud, et kolme ülemnõukogu alatised komisjonid hoiaksid pidevalt üksteisega kontakti. Nii saaks vastavate seaduste ettevalmistamisel need kooskõlastada, nagu see on näiteks omane paljudele naabermaadele Euroopas. Seadused, mis võivad puudutada naaberriigi õiguslikku olukorda, kooskõlastatakse tavaliselt teise riigiga. Nii on ka meie vahel kokku lepitud ja juba ongi toimunud paljude komisjonide vahelised istungid, kus nende küsimustega on tegeldud. Teame ka seda, et meie vabariikide poliitiliste liikumiste ja parteide vahel on samuti kujunenud või kujunemas tihe side. Kuid nähtavasti on vaja koostööd oskuslikumalt korraldada, et need meie ühised ettevõtmised paremini korda läheksid. Nii teemegi ettepaneku moodustada niisugune töögrupp, kes hakkaks tegelema sellega, kuidas parandada koostööd Balti Riikide Nõukogu raames, sest igasuguste uute organisatsiooniliste vormide juurdetoomine viib meie tähelepanu kõrvale põhiküsimustest, mis täna vahetult meie ees on. Nii et ma teen ettepaneku mitte laskuda praegu nende dokumentide arutelusse ja üksikasjadesse. Võib-olla suudame väljasõiduajaks midagi koguni teile kätte anda, kes siis sõidavad, saavad tee peal nendele dokumentidele pilku heita.

Praegu on aga kõigepealt vaja otsustada, kas sõita või mitte, ja kui sõidame, kes siis sõidavad. Kordaksin veel, et soovitan siiski, niipalju kui vähegi võimalik on, sõita. Transport on selleks

valmis ja väljasõit peaks minu teada olema kell 2 siit Toompealt. Informatsiooni Leedu poolt ettevalmistatud dokumentide kohta annab hr. Tarand. Kui on minule küsimusi, siis palun.

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu Presiidiumi esimees, lugupeetud kolleegid! Täna on aktiivselt kasutatud üht poliitilist loosungit, mis kõlas ka teie ettekandes. See käib Balti vabariikide demokraatlike protsesside likvideerimise kohta. Ma paluksin teid konkretiseerida, mida te selle all silmas peate? Tänan!

A. Rüütel

Selle all pidasin silmas täiesti kindlat asja. Teatavasti on Liidu Ülemnõukogu istungil mitmetes sõnavõttudes ja Gorbatšovi ettekandes nõutud, et me võtaksime tagasi oma seadusandlikud aktid, seadused, mis on kahtlematult olnud Eesti ühiskonna demokratiseerimise aluseks. Sellega me nõustuda ei saa!

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Malkovski.

V. Malkovski

Tänan lugupeetud spiikrit võimaluse eest esitada küsimusi! Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, mul on teile 3 küsimust.

Oma lühikeses ettekandes te ütlesite, et Vilniuses on selliseks kohtumiseks soodsamad tingimused. Ma paluksin konkretiseerida, miks on Vilniuses paremad tingimused kui Riias?

Teine küsimus. Kui te pärast kolme vabariigi esindajate kohtumist esinesite siin parlamendis, miks te siis ei lausunud sõnagi eelseisvast ühisistungist?

Ja viimane küsimus. Nii palju kui mina asjast aru saan, enne kui kuhugi minna, peab teadma, milleks minna. Ja seepärast küsin, miks meile ei tutvustata Vilniusest saabunud dokumente? Mõnikord saame neid paljundatult kiiresti, mõne tunni jooksul. Kui need tulid eile, siis miks need seniajani pole saadikute laual, et saaksime põhjendatult võtta vastu otsuse, kas minna või mitte?

A. Rüütel

Et miks just nimelt Vilniuses? Siis, kui me Jurmalas arutasime seda asja, jäi kõik lahtiseks. Läti pool tegi ettepaneku, et seda võiks teha ka Lätis, sest sinna oleks nii Eesti kui ka Leedu

saadikutel soodsam sõita. Nii et arutluse all olid teisedki variandid. Landsbergis arvas, et Leedus on parem olukord ruumidega, sest nende Ülemnõukogu istungisaalis on tõlkevõimalus. Lätis oleks pidanud ühisistungi tegema Riia teatris, aga seal ei olevat tõlkevõimalust. Nii et sellest küljest on Leedus organisatsiooniliselt lihtsam. Ja nähtavasti avaldas siin mõju ka Leedu initsiatiiv.

Miks ei ole esitatud dokumente? Hr. Tarand räägib teile nendest dokumentidest. Aega on praegu vähe ja kui me laskume üksikasjalikku arutellu, siis ei jõua sõita soovijad mitte kuidagi enam koju minna ja oma asju võtta. Lihtsalt ajaliselt ei ole see võimalik. Mingit saladust siin ei ole ja teie seisukoht, et peaks dokumendid üksikasjalikult läbi arutama, on põhimõtteliselt õige. Mitte keegi ei eita, et kõik toimub liialt kiirustades, sellest oli juttu ka eile Ülemnõukogu Presiidiumis. Nii et meie seisukohad langevad kokku, kuid see on praegu konkreetne olukord, millest meil lihtsalt on tarvis välja tulla, et ühiselt öelda oma sõna nende küsimuste kohta.

Miks ma ei öelnud midagi ühisistungi kohta? Ma ei öelnud tõesti, sest ega minagi tea kuigi täpselt selle üksikasjalikku korraldamist. Võin ainult nii palju öelda, et see algab hommikul kell 10, siis on planeeritud kolm istungit kahe vaheajaga ja homme õhtuks tahetakse see lõpetada nende dokumentide vastuvõtmisega, millest ma väga põgusalt rääkisin. Rohkem midagi kavas ei ole, nii palju kui mina tean.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, austatud esimees! Kas teil on täpsemaid andmeid, millise koguna sõidab ühisistungile Läti Ülemnõukogu? Kui kaks täiskogu on otsustusvõimelistena kohal, siis ei tohiks ka kolmandal küsimust olla, millisena ta sinna peab minema.

A. Rüütel

Ma ei tea, kui tõepärased need andmed on, aga praeguse informatsiooni kohaselt sõidab Läti Ülemnõukogust ligi sada saadikut. Teatavasti on Lätis 205 saadikut. Läti Ülemnõukogu võttis vastu sellise otsuse, et sõit on vabatahtlik, kes soovib, see sõidab, ja kes ei soovi, see ei sõida.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud hr. Rüütel! Kas järgmisel nädalal on Moskvas mingisugune oluline otsustamine, et me ilmingimata peame homme kõik kolm parlamenti koos olema? See on üks küsimus.

Teine küsimus. Me elame tehnikasajandil, kas Eesti ei oleks võinud tulla välja ettepanekuga teha televisiooniülekanne? Me istuksime Tallinnas, Riias ja Vilniuses igatüüks oma saalis ja peaksime ühisistungi niimoodi maha. Televisioon tuleks selle asjaga täiesti raudselt toime. Kas niisugune idee ei võiks tulla näiteks tulevikus kõne alla? Aitäh!

A. Rüütel

Ma hakkan viimasest küsimusest peale. Sellest oli juba Jurmalas juttu ja me oleme seda lihtsalt mõttevahetuse korras varem arutanud ka Ülemnõukogu Presiidiumis. Ja selle ettepaneku ma, toetudes presiidiumi arutelule, tegingi. Pakkusin välja mitu varianti. Üks võimalus on, et Balti Riikide Nõukogu kas laiendatud koosseisus või sellisena, nagu ta ette nähtud on, valmistab ette dokumendid. Teine variant on teha seda kolme presiidiumi ja Balti Riikide Nõukogu tasemel. Sel juhul oleks võimalik olnud kaasata veel fraktsioonide, alatiste komisjonide esimehed, sest Lätis ja Leedus ei ole presiidium tehtud päris niimoodi nagu meil. Kolmas variant, mida välja pakkusime, oli see, et kõik ülemnõukogud teevad üheaegselt oma vabariigis istungi, mis edastatakse raadio-televisiooni vahendusel kõigi kolme riigi üldsusele. Ettevalmistatud dokumentide vastuvõtu oleks võinud siis ajastada enam-vähem ühele ajale ja kõik oluks toepoolt reglemendi raamides, sest istungid oleksid toimunud nii, nagu nad tavaliselt peavad toimuma. Kuid Leedu pool pidas siiski õigemaks kokku tulla.

Mis aga puutub sellesse, kas järgmisel nädalal on Moskvast oodata mingisuguste otsuste vastuvõtmist, siis sellest ei ole me informeeritud.

M. Laar

Austatud Arnold Rüütel! Põhimõtteliselt on sellele küsimusele, mis ma esitan, juba vastatud, aga ma küsiksin ta veel kord üle. Ma olen aru saanud nõnda, et kohtumisel Jurmalas ei lepitud kokku mingisuguse kohtumise toimumise suhtes. Järelikult tuleb siis Leedu Ülemnõukogu informatsioonibüroo teadet, et seal lepidi kokku, käsitleda otsese valena?

A. Rüütel

Me leppisime kokku küll, et selline ühisistung mingisugusel kujul tuleb. Sõltuvalt olukorrast ja vajadusest pidi see siis toimuma kas kõigi rahvasaadikute osavõtul, teatud vabatahtlikkuse alusel või raadio-televisiooni ülekande vahendusel. Nii et me ei piiritlenud, millisel kujul seda korraldada. Aga et ühisistung pidada tuleb, selles leppisime küll kokku. Olenevalt sellest, milliseks kujuneb poliitiline olukord meie riikides ja millist survet meile avaldatakse. Mina tegin ettepaneku, et kõik dokumendid on vaja põhjalikult ette valmistada ja siis üritus väga

tõsiselt läbi viia. Miks Leedu praegu nii kiirendatud korras selle otsuse vastu võttis, ei tea ka mina täpselt. Oleme rääkinud ainult telefoni teel ja Leedu pool on pidanud siiski vajalikuks see praegu organiseerida. Võib-olla on nendel täiendavat informatsiooni, mida meie ei tea. Nii et ma teeksin veel kord ettepaneku Leedu poolt ja nende ettevõtmist toetada. Mina isiklikult toetan seda. Sest poliitikas võib olla väga palju asjaolusid ja juba homme võib midagi olla teisiti. Kas praegu just päris kriisiolukord on, see on iseasi, kuid et olukord on tõsine, on selge.

S. Volkov

Lugupeetud härra Rüütel, lugupeetud juhataja! Mõni aeg tagasi anti põhjendused Moskvast ja meie toetasime. Nüüd on põhjendused siis Leedust. Kas Leedut peetakse Baltimaade seas kõige targemaks või millest niisugune otsus tuleneb? Või ei suuda me omaenda otsuseid vastu võtta ja peaksime usaldama selle Stockholmile? Miks just Leedu pool on ette valmistanud dokumendid, mida meie pole silmagagi näinud? See on esimene küsimus.

Teine küsimus. Te viitasite parteidevaheliste suhete paranemisele, mis andvat meile võimaluse soodsaks kohtumiseks. Kuid meid pole valinud ei parteid, tuhanded talupojad ega demokraadid, ei 5000 sotsiaaldemokraati ega 3000 kommunisti. Meid on valinud inimesed. Ja arvatavasti esindame me esmajärjekorras oma valijate, mitte parteide huve. Mis puutuvad siia siis parteid? Ja lõpuks, kas on vaja seda arutelu? Kui bussid on tellitud ja need, kes sõidavad, bussis kõik kätte saavad. Me lihtsalt raiskame järjekordselt oma aega. Kui mingi resolutsioon on olemas, hääletame siis seda!

A. Rüütel

Ma arvan, et nii minu sissejuhatavast jutust kui ka vastustest küsimustele oli võimalik välja lugeda asja käiku ja sellepärast ma ei hakkaks seda praegu kordama. Ütleksin ainult nii palju juurde, et Leedu olukord on hetkel võib-olla mõningal määral kriitilisem kui meil, ja seda nähtavasti nii sisepoliitiliselt kui ka poliitilistes suhetes Nõukogude Liiduga. Sellest ilmselt ka nende suurem initsiatiiv. Et aga meie, kolm Balti riiki, oleme kokku leppinud käia see raske tee iseseisvuse ühiselt, siis on loomulik, et me teda toetame, teisiti see ei saagi olla. Sellepärast olen juba mitu korda teinud ka ettepaneku ühisistungis osaleda.

Vastus teisele küsimusele, kas seda koosolekut vaja on, on õigupoolest sama, mis ma juba öelnud olen. Olen nõus, et need küsimused oleks tulnud enne erinevate parteide, poliitiliste liikumiste tasandil läbi arutada. Algselt me tegimegi ettepaneku aeg rahulikult nädalaks või kaheks maha võtta, kõik ette valmistada ja öelda oma väga tõsine sõna nii Ülemnõukogu

istungil toimunud arutelu kui ka vastuvõetud või tulevikus veel vastuvõetavate dokumentide kohta. Nii et olen teiega teatud määral nõus, samal ajal aga kordan veel, et peame vajalikuks seal siiski osaleda, niisugusele seisukohale asus eile Ülemnõukogu Presiidium.

E. Leisson

Lugupeetud juhataja, austatud Arnold Rüütel!

Olen viimase paari nädala jooksul, nii palju kui see on võimalik, lehitsenud maailma pressis ja ma olen sealt, muidugi tõlkide abiga, osanud välja lugeda ühe väga paradoksaalse asjaolu. Kui on üldse peetud tähelepanuväärivaks mainida Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuseid, siis on need ära toodud hääletustulemuste näol. Väga detailselt on refereeritud või tsiteeritud aga eriarvamusele jäänud saadikurühma või -rühmade või teatud saadikugruppide avaldusi. Te ütlesite, et Lätist sõidab sadakond või pisut vähem saadikut. Ma arvan, et protsendilt on see alla 50, ja juba küsimuste esitamise häälestuse järgi võib aru saada, et tõenäoliselt jääb ka meie esindus alla 50%. Nagu te algul ütlesite, olid presiidium ja fraktsioonide juhid jõudnud üksmeelsele seisukohale. Kui sõidaksid nemad, oleks see formaaljuriidiline täievoliline esindus. Tänan!

A. Rüütel

Ma arvan, te olete vähemalt diagonaalis jõudnud läbi lugeda tänased ajalehed, kust te võisite lugeda presiidiumi liikmete ja ka fraktsioonide esimeeste erinevaid seisukohti selle ühisistungis asjus. Muide, dokumentide sisu aruteluni me presiidiumis ei jõudnudki, sest need olid alles äsja ja üsna toorel kujul kätte saadud ja osa jõudis kohale alles presiidiumi istungi lõpuks. Arvamusi oli erinevaid, kuid lõpptulemusena leidsime, nii nagu ma siingi praegu teile ütlesin, et tuleb toetada teise vabariigi algatust, mis põhimõtteliselt on ju õige. Vaja on öelda selle kohta oma sõna. Kui Liidu Ülemnõukogu istungil ja ka teistes esinemistes ei oleks Balti küsimust puudutatud ega nõutud meie poolt vastuvõetud seaduste tagasivõtmist või moratooriumi väljakuulutamist, poleks sellist vajadust olnud. Vaja oleks olnud arutada mõningaid teisi küsimusi, kas või näiteks sõjaväeprobleeme, kuid siis ei oleks ehk tarvis olnud kohe kokku tulla. Nii et ma kordan veel, arvamused olid erinevad, kuid lõpptulemusena oli meie seisukoht niisugune, mida ma püüdsin teile siin edastada, kutsudes üles mõistma seda protsessi ka sellisel kujul. Seetõttu oleks väga tore ja põhimõtteliselt õige, kui võimalikult rohkem meie saadikuid osaleks ühisistungil. Ma arvan, et see on ühtaegu ka poliitiline vastus, mis näitab vajadust eraldada Liidu Ülemnõukogu istungil arutatud küsimustest Balti küsimus. Just niimoodi, nagu ma siin rääkisin, formuleeris meie töögrupp, kes töötas eile hilisõhtuni,

need dokumendid, mida hr. Tarand teile tutvustab ja mida me siis omapoolselt Vilniuses esitame.

P. Panfilov

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Vastates mu esimesele küsimusele tegite avalduse, et Balti vabariikides vastuvõetud seaduste tühistamise korral on ohus demokraatlikud protsessid. Sellest tulenevalt on mul teile küsimus. Läti parlament võttis vastu parteide seaduse ja ka vastavad kriminaalkoodeksi parandused, mille kohaselt teisitimõtlejate jälitamine käib kuni füüsilise hävitamiseni, täpsemalt surmanuhtluseni välja. See on ju fašistide tasemel. Kas te peate selle seaduse tühistamist president Gorbatšovi poolt demokraatia kahjustamiseks? Ja siit teine küsimus. Kas te kindlustate selle seaduse valguses meie julgeoleku Leedus? Kas meie teisitimõtlejate grupp, kes suhtub lepingusse ja Leedu ettepanekusse teisiti, on seal väljaspool ohtu, arvestades selle seaduse kehtivust? Tänan!

A. Rüütel

Ma ei ole selle seadusega küllalt hästi kursis, et vastata teile, kas see vastab kõigile rahvusvahelise õiguse normidele või mitte. Nii et selles osas ma jään tõesti vastuse võlgu. Kuid ma julgen öelda, et need seadused, mis senini on nii Leedus, Lätis kui ka Eestis vastu võetud meie ühiskonna demokratiseerimise nimel, on põhimõtteliselt õiged. Seal võib olla nüansse nagu iga seaduse puhul. Seadus võib olla natuke parem või halvem, mõnda punkti võiks ehk sõnastada paremini, läbimõeldumalt, selgemalt, arusaadavamalt üldsusele. Need on rohkem seaduse kvaliteedi mõiste alla käivad küsimused. Kuid selles, et meie kolmes riigis vastu võetud seadused on taotlenud ühiskonna demokratiseerimist, ei ole vist küll mingit kahtlust. Eesmärk on olnud õiglane ja üllas: meie rahvaste taasiseseisvumine, et otsustada ise oma saatuse üle.

Mis aga puutub teie julgeoleku garanteerimisse, siis ma usun, et nii meie kui ka Leedu ja Läti vastavad organid on selleks üht-teist tarvitusele võtnud. Ja võib-olla see, et üldse on olemas saadikute julgeolekuoht, kajastabki kõige ilmekamalt vajadust ühiskonna demokratiseerimisprotsessi jätkata ja veel jõulisemaks muuta ning koondada selle nimel kõik jõud ühte. Näete ise ju, milline oht on. Stalinistlikud ja teised stagnatsioonija jõud, kes tahavad demokratiseerimist nurjata, võivad tarvitusele võtta kõige rängemad abinõud, et sellele vastu seista. Järelikult on vaja, et me sõidaksime sinna ja püüaksime teha kõik, et meie ühiskonda demokratiseerida.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Ma tean, et Läti parlament arutas juba sel teisipäeval neid küsimusi, mida meie arutame täna. Veelgi enam, oli koostatud Leetu sõitvate saadikute nimekiri. Kõike seda tehti täpselt ja organiseeritult. Teie ettekandest järeldub, et teie kui Ülemnõukogu esimees olite pandud halvemasse olukorda. Siit ka tänane situatsioon, kus meil pole käes dokumente ning me oleme sunnitud oma lugupeetud esimeest lihtsalt sõnast uskuma.

Mina isiklikult kvalifitseerin seda lihtsalt kui lugupidamatust teie ja Eesti parlamendi vastu. Oleme halvemas olukorras kui meie Läti kolleegid. Kas te jagate seda seisukohta või on teil selles suhtes teine arvamus?

Minu teine küsimus seisneb järgnevas. Mulle näis, et jutt on sõidust n.-ö. iga hinna eest. Tuleme kokku, sõidame, võtame osa. Seda võib nähtavasti pidada teatud poliitilise solidaarsuse aktiks. Kuid mind huvitab, milline on selle Leedus toimuva ürituse õiguslik staatus ja mida me lõpptulemusena tahame sellega peale mingite deklaratsioonide vastuvõtmise saavutada. Me mõistame praegu ju väga hästi, et kui meie parlament jääb seal vähemusse, s.t. kohal on vähem kui 50%, siis jääb õiguslik külg üldse tagaplaanile, siin pole absoluutselt mitte mingeid volitusi ega õiguspädevust. Ma ei saa kuidagi enda jaoks selgeks, mida me siis lõpptulemusena tahame saada.

A. Rüütel

Läti arutas seda tõesti varem ja on väga tore, et see niimoodi toimus. Meil oleks see aga tähendanud, et erakorraline istung tulnuks kokku kutsuda nn. vabal nädalal, juba nädala alguses. Et saadikutel ei oleks tarvis edasi-tagasi sõita, siis arvasime õigemaks need asjad ühendada. Kes peab võimalikuks ja õigeks sõita, saab siis ühe sõiduga hakkama. Kui meil oleks olnud tavaline töönädal, siis oleks tõesti võinud kohe, kui me teada saime, asja arutada. Nii et sellega ei tahtnud me mitte näidata üles lugupidamatust saadikute vastu, vaid siin oli teatud ratsionaalne mõte. Ütlesime ka Leedule, et meil ei ole praegu töönädal ja seetõttu on väga raske inimesi kokku kutsuda, sest saadikud kohtuvad praegu oma valijatega. Igaüks on teinud endale kindla tööplaani. Kuid leedulased ei olnud siiski nõus seda kuupäeva muutma, öeldes, et kõik ettevalmistused on tehtud ja Eesti kas osaleb või mitte. Nii et asi on kaugel sellest, nagu ma ei austaks meie rahvasaadikuid.

Kas selline koosolek või ühisistung on juriidiliselt üldse pädev? Ma ütlesin juba oma sissejuhatavas jutus, et see ei ole juriidiliselt pädev, sest et see ei vasta ühegi vabariigi reglemendile, sellist foorumit ei ole ei põhiseaduses ega kuskil mujal ette nähtud. Nii et see on

üldpoliitilise koosoleku, diskussiooni taoline asi. Ja nagu ma juba rääkisin, seostub see loogiliselt Liidu Ülemnõukogu istungil öelduga, samuti ka sellele järgnenud avalike esinemiste ja otsustega. Ühisistungil on ainult poliitiline tähendus.

L. Annus

Väga austatud Arnold Rüütel! Eilsel presiidiumi istungil avaldasite teie, Arnold Rüütel, veendumust, et osa rahvasaadikuid ei ole esindusvõimelised ja kompetentsed. Minu sellekohasele küsimusele te jätsite arukalt vastamata. Keda te mõtlesite selle all? Meile tundus, et nende rahvasaadikute all on mõeldud nelja fraktsiooni esindajaid, seega neid saadikuid, kes esindavad 1/4 Ülemnõukogust. Seepärast ootaksin täna vastust, et teha otsus, kas sõita või mitte.

Ja teiseks. Kas sellest, et meie ei ole kompetentsed, tuleneb ka see, et meie ei tutvustata isegi Ülemnõukogu Presiidiumi poolt ettevalmistatud kahte-kolme dokumenti? Kui nii, siis ma nõuan kommunistliku fraktsiooni nimel tunniajast vaheaega, et Ülemnõukogu aparaat jõuaks antud dokumendi ette valmistada, ja pärast sellega tutvumist me teeme oma lõpliku otsuse. Tänan!

A. Rüütel

Kas te ei täpsustaks seda esimest küsimust, mis te eile mulle esitasite?

L. Annus

Esimene küsimus oli seotud sellega, kui koostati delegatsiooni Balti konverentsile minekuks ja me tegime ettepaneku võtta sinna keegi ka meie neljast fraktsioonist. Siis te lubasitegi endale sellise vääratuse.

A. Rüütel

Kõigepealt niipalju, et mingit delegatsiooni seal ju ei vormistatudki. Jutt oli ainult võimalikest variantidest. Presiidiumi liikmed, fraktsioonide esimehed ja kõik teised, kes soovivad, võivad osaleda. Mingisugust spetsiifilist delegatsiooni me ei pidanud seal vajalikuks ega isegi mitte võimalikuks moodustada. Nii et, palun väga, teie fraktsioon võib tervikuna sõita, mingit vastuseisu sellele ei ole.

Miks ei tutvustata dokumente? Hr. Tarand tutvustab neid niivõrd, kuivõrd töögrupp suutis nad ette valmistada. Temale võib siis ka küsimusi esitada, mingit saladust siin ei ole. Teeme kõik, et teile neid praegu tutvustada. Ja ma teeksin ettepaneku, et katsume oma koosolekut

võimalikult ratsionaalselt pidada. Mitte et ma tahaksin siit puldist pääseda, vaid muidu lihtsalt kujuneb nii, et me ajame siin juttu, samal ajal kui on vaja sõiduks ettevalmistusi teha. Me peame langetama otsuse, kas me siis sõidame või ei sõida, sest te tahate ju veel kodus ära käia. Kas on veel küsimusi?

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud küsimuste esitajad, meie reglemendi järgi on igal saadikul tõepoolest õigus ühes päevakorrapunktis kas kaks korda sõna võtta või küsimusi esitada, kuid pidagem ikkagi aru, kas on vaja nii palju küsimusi esitada. Lepime džentelmenlikult kokku, et viimase küsimuse esitab Genik Israeljan. See on minupoolne palve. Liia Hänni.

L. Hänni

Austatud Ülemnõukogu esimees! Eesti Raadio eileõhtuse teate kohaselt moodustas presiidium eilsel istungil töörühma dokumentide ettevalmistamiseks. Kas te kinnitate seda informatsiooni ja kes kuuluvad töörühma koosseisu?

A. Rüütel

Ma olen juba mitu korda öelnud, et hr. Tarand esineb teile kohe. Töörühm on volitanud teda väljatöötatud seisukohti ette kandma.

V. Malkovski

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Ma arvan, et teil pole mingit kahtlust, et kui saadik ja inimene ei ole ma argade killast. Kuid mul on teile väga konkreetne küsimus. Ma tean, et laupäeval võtab meie delegatsiooni ja kõiki teisi vastu üsna võimas manifestatsioon. Võib-olla on tegemist kokkulangevusega, kuid nii või teisiti toimub see laupäeval. Seepärast huvitab mind, mis moel kindlustatakse seal meie saadikute julgeolek. Kui te ütlete, et pole midagi hirmsat ja et Leedu on Nõukogude Liidu kõige demokraatlikum vabariik, siis ma lihtsalt tuletan teile üht-teist meelde. Kui Keskkomitee sekretär Vjatšeslav Šved, kes on nüüd ka Leedu Ülemnõukogu saadik, kohtus oma valijatega, siis ligi 300 inimesest koosnev grupp peksis teda, ja see ütleb ju kõik. Ütlen veel kord, et isegi kui on midagi taolist ette näha, sõidan ma sinna, kui te lubate mul sõita. Kuid kuidas kindlustatakse saadikute julgeolek?

A. Rüütel

Mul ei ole informatsiooni, et seal oleks mingisuguse füüsilise vägivalda ähvardusi, aga kui te räägite, et need on võimalikud, siis ma olen sunnitud ka seda uskuma. See näitab veel kord, kui tõsine olukord on. Kõik räägib sellest, et on vaja tõesti kokku tulla ja arutada, mis siis ikkagi toimub, mille vastu ja mille eest üks või teine pool võitleb. Miks selle ürituse vastu peaks organiseeritama niisugune võimas demonstratsioon? See üritus ei taotle ju mingisugust füüsilist vägivalda, vastupidi, tahetakse võidelda füüsilise vägivalda ja valitsemise vastu, et kõik rahvad võiksid ise otsustada ja määrata oma saatuse. Järelikult on vaja kokku tulla ja arutada seda asja. Mis aga puutub sellesse, kas julgeolek on garanteeritud või ei ole, siis peab seda juttu aluseks võttes ütlema, et julgeolek ei ole praegu siingi majas garanteeritud. Iga hetk võidakse meile ka siin kallale tungida nendelsamadel eesmärkidel, et valitseda ja võimutseda edasi nii nagu möödunud aastakümnete jooksul. Ma tean ainult seda, et meil on õigus oma tõe välja öelda. Aga füüsilisele vägivaldale ei suuda me eluski vastu panna, sest ühel pool ei ole ühtegi relva, teisel pool on relvastatud jõud ja lisaks kõigele veel mass. Nii et see räägib veel kord sellest ebaõiglusest, mille nimel on tõesti vaja kokku tulla ja aru pidada. Ja kui meid seal hävitatakse, ega siis midagi – hävitati ka 40-ndatel ja 50-ndatel aastatel, seda on püütud kogu aeg teha. Ega siis midagi, see protsess jätkub siis.

N. Zahharov

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! Loomulikult ei tea ka mina, nagu paljud või enamik saadikuid, meile esitatavate dokumentide sisu. Ometigi lugesin ma ajakirjandusest, et oma deklaratiivsuselt ja sõnastuselt meenutavad dokumentide projektid ühes suurriigis 50-ndate aastate alguses kasutusel olnud stiili. Säärast sõnavara ei ole meie Eesti välispoliitika kunagi kasutanud. Veelgi enam, üks asjaosalistest – Leedu kavatseb lahendada oma riigi siseprobleeme kahe teise vabariigi arvel. Lähtudes sellest kirjutisest tekib mul küsimus, kes konkreetselt kannab teie arvates vastutust võimaliku poliitilise provokatsiooni eest praeguses situatsioonis. Kas isiklikult teie kui president, härra Tarand, kes valmistab ette dokumente, või need saadikud, kes sõidavad sellele kohtumisele või poliitilisele kokkutulekule, olemata kursis seal arutusele tulevate dokumentidega. Tänan!

A. Rüütel

Ma vastan juba nii mitmendat korda sellele ühele ja samale küsimusele dokumentide kohta, et võib-olla palume hr. Tarandit tutvustada seda dokumenti, mis komisjon eile õhtul ette valmistas, siis te kuulete. Minu arusaamise järgi on see korrektne. Võib lihvida üksikuid sõnu

või mõisteid, kuid põhimõtted on nähtavasti need, mida meie saadikud siiski on valmis välja ütleva.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud hr. Rüütel! Olles juba umbes neli päeva elanud teadmises, et see sõit meil ette võtta tuleb, on mul ainult üks küsimus: kes jääb kohale? Kellel on õigus kohapeal vajaduse korral ka tunni aja jooksul teha Eestit puudutavaid otsuseid? Aitäh!

A. Rüütel

See on väga tõsine küsimus. Sellest oli juttu nii Leeduga rääkides kui ka Jurmalas. Sellel teemal me Edgar Savisaarega veel räägime.

G. Israeljan

Lugupeetud spiiker, lugupeetud Ülemnõukogu Presiidiumi esimees! Ma kuulasin tähelepanelikult teie ettekannet ja vastuseid ning lugesin ETA tänast teadet Ülemnõukogu Presiidiumi eilsest istungist. Luban endal refereerida mõnd rida sellest teatest.

Ülemnõukogu esimeest Arnold Rüütli volitati helistama härra Landsbergisele või ta asetäitjale ja teatama, et Leedust saadud otsuseprojekte ja resolutsioone ei saa Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium võtta arutelu aluseks.

Seoses sellega on mul küsimus isiklikult teile. Ma pean teist väga lugu kui ausast ja printsiipiaalsest inimesest. Te ei öelnud meile täna seda, vaid hakkasite kohe rääkima sellest, et me kõik sinna sõidaksime. Kuidas te siis ikkagi suhtute Ülemnõukogu Presiidiumi liikmetesse, kes pehmelt öeldes soovitasid teil teatada Ülemnõukogu Presiidiumi arvamuse, ja kas te teatasite seda või ei? See on esimene küsimus.

Ja kui te seda teatasite, siis mida te soovitate meil täna teha ja miks te seda selge sõnaga teatavaks ei teinud? Seoses sellega oli mul ka kolmas küsimus, kuid mu kolleegid on kindlasti seda juba küsinud. Nüüd ma mõistan, miks te ei saa ka praegu neid otsuseid meile kirjalikult anda. Tänan vastuse eest ette!

A. Rüütel

Osa selle dokumentide kallal töötanud grupi liikmetest on praeguseks juba lennukiga Vilniusse sõitnud, et seal meie ettepanekud teatavaks teha. Sellest rääkis eile õhtuses telefonikõnes ka Landsbergisele. Seal alustatakse siis juba koos tööd, teades umbes meie presiidiumi liikmete seisukohta ja seda, mida töögrupp eile õhtul ette valmistas. Telefoni ja

telefaksi abil peetakse sidet ka praegu ja ma usun, et hr. Tarandil on pärast ettekannet, enne ärasõitu võib-olla veel side Vilniusega ja ta võib edastada ka need põhimõtted, mida teie vajalikuks peate. Ja kordan veel kord, et midagi salajast siin ei ole.

Juhataja

Suur tänu, hr. Rüütel! Rohkem küsimusi ei ole. Kaasettekande päevakorra teemal teeb Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja ja lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Poliitikutel näib olevat üks tõde, mida nad ei unusta. Tavaliselt on kordamine tarkuse ema, nii et kui ma nüüd ka natuke kordan kõigi teie küsimuste ja esimehe ettekandega väljatulnud asju, siis palun ette vabandust. Eilsel presiidiumi istungil nimetati siis komisjon koosseisus Indrek Toome, Vello Pohla, Tõnu Anton ja Andres Tarand Ülemnõukogust ning peale selle idaaegade minister Endel Lippmaa ja Landsbergise kõnepruugi hea tundja Leivi Šer.

Leedust tuli eilse päeva jooksul, nagu siin ka juba toonitatud, teatud väikeste vaheaegade järel hulk projektidena esitatud dokumente. Need olid ühe või maksimaalselt kahe mehe koostatud, mõnel ei olnud üldse koostaja nime. Kui komisjon oli nendega tutvunud, võis kokkuvõttes tõdeda: kõik dokumendid reedavad seda, et olukord Leedus ei ole kõige kergemate killast. Mis aga on Leedu raskustest praegu esikohal, selle kohta ei ole komisjonil küllaldast informatsiooni. Me oleme kõigi oma infosüsteemidega ikka niisuguses olukorras, et siis, kui on tõsi taga, ei ole kanaleid, kust saaks piisavalt teavet pädevate otsuste tegemiseks. Ja see ei tule mitte sellest, nagu keegi Ülemnõukogu liikmetest tahaks väga halvasti töötada, vaid sellest, et meil puudub vastav võrk, mis naabermaadest ja mujalt maailmast meile infot hangiks.

Ma juhiksin siiski tähelepanu ühele asjale, mis peaks ka Leedu olukorda mõnel määral valgustama. Kes eile juhtus vaatama "Vremja" saadet, see märkas ehk, et seal oli küllalt pikk lõik Leedu ja Leedus asuvate Nõukogude armee väeosade suhete kohta. Intervjueeriti hulka sõdureid, sõjaväelasi, mõnda ohvitseri ja lisaks veel tsiviilisikuid, kes ilmselt kuuluvad siis mitte-Leedu poolele. Kõik oli täiesti selge ja ühemõtteline, teist poolt, s.t. Leedu enamust ei esitletud ja väideti, et nüüdsest peale sõjavägi kaitseb ennast. Sellised sõnumid võivad alati tähendada kahte eri asja. Üks võimalus on, et leedulased on kuskil sõjaväeosa piirates, tomateid loopides jne. tõepoolest liiale läinud, teine võimalus on see, et valmistatakse ette mingit aktiivset operatsiooni ja selline "Vremjas" levitatav sõnum tähendab selle katet, mida

siis hiljem näidatakse enesekaitsena. Selles mõttes ei ole meil siin täna võimalik seisukohta võtta, informatsioon on liialt puudulik.

Teiselt poolt kuulsime siin esitatud küsimuste kaudu otsest šantaaži, kuidas me hakkame Leedus kohe kere peale saama, kui me oma jala sinna tõstame. See ei ole tõenäoline. Kui on tarvis ükskõik milline Balti riikide ülemnõukogu likvideerida, võib seda teha vanadel stalinlikel meetoditel ja tulla öösel kell kolm järele. See on arreteerijatele natuke kulukam, aga ei ärata sellist tähelepanu. Ühe võib kuulutada vargaks, teise röövliks – nii saab likvideerida hoopis paremini. See kõik on sellel sajandil ära proovitud, ja mitte ainult Venemaal. Nii et praeguses olukorras, kus sõja kaotaja on oma toidupakikestega sõja võitja ainus päästja, ei ole võimalik ka sellist skandaali korraldada. Võib-olla osa meie vene saadikutest ei tea seda, aga asi on nii, et Lääne abi ei tulnud mitte peaministri käsul, vaid seda korraldavad mitmesugused ühiskondlikud organisatsioonid. Kui neid petetakse või valemanöövriga eemale tõrjutakse, siis ei ole ei Leningradil ega Moskvale mingit abi loota. Sellisel juhul läheb vägivald, mida meie katsume seal Vilniuses ära kannatada, see on meie kohus, edasi ka nende rühmade sisse, kes seda nii väga loodavad, ja puhas loodusseadus on, et hunt murrab ka hunti, kui nälg käes on. Nii et kui see protsess lahti lasta, siis on see üleliiduline. Kui seda soovitakse, siis jõudu tööle!

Mis puutub nüüd sellesse, kuivõrd sundseisus me õieti oleme, siis oleme küll. Ja siin juba seletati ära, kuidas me sellesse sattunud oleme. Omalt poolt rõhutaksin veel, et see on ükskõik, kuid tarkadeks või headeks me siin Balti riikide seas iseennast teistega võrreldes ei peaks, maailma ja Venemaa jaoks oleme ikka üks Baltikum või Pribaltika, stolitsa Riga. Rohkem, teises ühikus me ei eksisteeri. See tähendab, et Balti küsimus on üks nii maailma jaoks kui Nõukogude Liidust vaadatuna ja selles mõttes on ka sõit Vilniusse paratamatus, maksu see mis see maksab, ja natuke ta meile maksab. Kuni kogu Baltikum on ühes olukorras, peame seda välist ühtsust säilitama. Siin lihtsalt ei ole mingit muud valikut.

Nüüd siis dokumendid, tähendab, kõik see, mis ma tean Leedu dokumentide kohta. Neid on üpris palju, vähemalt 7, ja võib-olla on veel natuke lisa tulnud. Need on tehtud kiirustades ja kasutades sedasama kõnepruuki, mida kasutas meil üks väga isamaalik liikumine kaks aastat tagasi meie lähimate naabrite juures, peletades neid naabreid meist võimalikult eemale, sest selline kõnepruuk on nendes ühiskondades harjumatu ja meenutab Goebbelsi või meile veel tuttavamat propagandat. Selline räige sõnavara meie arvates praegu rahvusvaheliseks suhtlemiseks ei sobi. Seepärast ei pidanud komisjon, ükskõik kui head ideed, kui suur Balti rahvaste tõde nendes dokumentides siis ka on, otstarbekaks hakata neid siin ükshaaval tutvustama, arutlema ja parandama. See oleks viinud temast kõrvale ja kütnud ilmaasjata

kirgi üles. Lühidalt, komisjon arvas, et nende dokumentide sisu on vaja võtta kokku kahte põhidokumenti – pöördumisse ÜRO liikmesriikide poole ja pöördumisse NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi poole. Kolmas oleks Baltimaade parlamentide ühistöö kohta käiv dokument, mis tulnuks ka ilma igasuguse kokkusõitmiseta vastu võtta.

Esimesena ma loeksin ette pöördumise ÜRO liikmesriikide parlamentide poole, nimelt pöördumise, sest nagu siin juba jutuks oli, juriidilisi dokumente me arvatavasti seal vastu võtta ei saa.

Tekst kõlab nii: "Meie, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, Leedu Vabariigi Ülemnõukogu ja Läti Vabariigi Ülemnõukogu liikmed, olles kogunenud Leedu Vabariigi pealinna Vilniusse ühisistungile, kinnitades meie rahvaste tahet taastada kolme Balti riigi täielik iseseisvus, austades rahvusvahelist konventsiooni ja mitmepoolseid kokkuleppeid, mis määratlevad ja kaitsevad inimõigusi, ning teatades meie riikide kavatsusest ühineda dokumentidega rahvusvahelise õiguse subjektina, kiites heaks Pariisi harta uue Euroopa loomiseks, mis uuendab ja arendab Euroopa julgeoleku- ja koostööõupidamise Helsingi lõppakti põhisätteid, tuginedes hartale allakirjutanute kohustusele lahendada vaidlused rahulikul teel ning kolmandate poolte osavõtul, taotledes majandusliku seisukorra stabiliseerimist, toiduainekriisi süvenemise vältimist ning poliitilise pinge mahavõtmist NSV Liidus, arvestades, et NSV Liidu väljumine poliitilisest ja majanduslikust kriisist ei ole võimalik ilma rahvuslike, riiklike ja piirkondlike huvide arvestamiseta ning et kõik pöördumised NSV Liidu parlamendi ja juhtkonna poole, kus kutsutakse üles lahendama Eesti, Leedu ja Läti riikliku iseseisvuse taastamise küsimust otseste läbirääkimiste teel, ei ole leidnud toetust, pöördume ÜRO liikmesriikide parlamentide poole järgmiste ettepanekutega.

Mõista ja toetada meie püüdlust taastada Eesti, Leedu ja Läti täielik riiklik iseseisvus. Soodustada kõigi olemasolevate vahenditega, k.a. diplomaatilised vahendid, et Balti riigid, endise Rahvasteliidu liikmed, saaksid rahvusvahelise õiguse subjektiks, k.a. ÜRO liikmesriigiks. Seista vastu igale katsele osutada majanduslikku või mis tahes survet ning rakendada sõjalist jõudu, millega takistatakse meie rahvaste poolt püstitatud poliitiliste eesmärkide saavutamist. Aidata kaasa Eesti, Leedu ja Läti territooriumi arvamisel Põhja-Euroopa tuumavabasse tsooni ning mitte lasta suurendada Nõukogude väekontingenti meie riikide territooriumil. Me oleme veendunud, et külma sõja ja sõjalise konfrontatsiooni aeg on pöördumatult jäänud minevikku, et inimkond sammub uue maailmakorralduse, ajaloolise tõe, õigluse ja headuse poole. Sellega ei sobi kokku raske pärand, senini lahendamata Balti küsimus."

See oli siis esimene dokument, pöördumine ÜRO liikmesriikide parlamentide poole. Teine on pöördumine NSV Liidu rahvasaadikute IV kongressi poole. See on pisut pikem.

"Meie, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, Leedu Vabariigi Ülemnõukogu ja Läti Vabariigi Ülemnõukogu liikmed, olles kogunenud Leedu pealinna Vilniusse, pidades silmas NSV Liidus kujunenud rasket poliitilist ja majanduslikku olukorda ning leides, et üksteisemõistmist saavutamata ja head tahet ilmutamata ei leia me kujunenud kriisist optimaalset väljapääsu, otsustasime pöörduda NSV Liidu rahvasaadikute IV kongressi poole. Meid süüdistatakse separatismis, natsionalismis, püüdes lammutada Nõukogude riiki. Ühtse ja jagamatu Nõukogude Liidu pooldajad on sulgenud silmad detsentraliseerimisprotsessi objektiivsuse ees, mis ilmneb ka sotsialistliku maailmasüsteemi lagunemises ning rahvusliku vabadusliikumise tugevnemises kogu Nõukogude Liidu territooriumil. Kõik see kajastub ka peaaegu kõigi liiduvabariikide ülemnõukogude suveräänsusdeklaratsioonides ning muudes otsustes. Selle on peamiselt põhjustanud majandussüsteemi ebaefektiivsus, mis on viinud meie maa reaalse näljaohuni. Tsentraliseeritud käsumajandus on veenvalt näidanud oma jõuetust. Me püüdsime saavutada majanduslikku iseseisvust, ning see anti meile NSV Liidu 1989. aasta 27. novembri seadusega. Ent tegelikult ei ole täidetud ühtki selle seaduse sätet. Samal ajal oleme veendunud, et kui rahvusriiklike huve ei arvestata, kui rahvastel puudub õigus ise oma elu üle otsustada ning kanda kogu vastutust nende otsuste eest, siis on kriisist väljumine võimatu. Me tegime NSV Liidu Ülemnõukogule ja juhtkonnale ettepaneku pidada läbirääkimisi Eesti, Leedu ja Läti riikliku iseseisvuse taastamise ning majanduslike ja muude koostöölepingute sõlmimise üle. Ent meie korduvad ettepanekud pole leidnud vastukaja. Lähtudes meie rahvaste ajaloolisest õigusest ja juhindudes meie valijate selgelt väljendatud tahtest, teeme NSV Liidu rahvasaadikute kongressile teatavaks, et Eesti Vabariik, Leedu Vabariik ja Läti Vabariik ei saa liidulepinguga ühineda, kuna selles on säilinud unitaariigi ja unitaarmajanduse alused. Meie vabariike ei lülitatud Nõukogude Liidu koosseisu vaba tahte alusel. NSV Liidu koosseisus olemine on toonud meie rahvastele ülisuuri inim- ning materiaalseid ja vaimseid kaotusi, me oleme Euroopa tasemest, millel ma varem asusime, aastakümneid maha jäänud. Me oleme kindlad, et tiheda koostöö ja heanaaberlike suhete puhul NSV Liiduga ei suuda me üksnes mitte parandada oma majandust, vaid ka abistada kriisi ilmingute likvideerimisel, kaasa arvatud Nõukogude Liidus valitsev toidupuudus. Me oleme kategooriliselt vastu katsele sundida Balti riike liidulepingule alla kirjutama, kasutades selleks majanduslikku survet ja ähvardades kasutada sõjalist jõudu. Me oleme vastu Nõukogude sõjalise kohaloleku suurendamisele Eesti Vabariigi, Leedu Vabariigi ja Läti Vabariigi territooriumil ning NSV Liidu relvajõudude sekkumisele meie riikide siseasjadesse.

Seepärast teeme ettepaneku võtta NSV Liidu rahvasaadikute IV kongressi päevakorda Eesti, Leedu ja Läti riikliku iseseisvuse taastamise küsimus."

Kolmas dokument seisneb lühidalt selles, et parlamentidevaheline koostöö hakkab toimuma komisjonide kaudu, selleks moodustatakse igas vabariigis 5-liikmeline komisjon. Ma lisaksin sellele viimasele nii palju, et näiteks meile kõige tõhusamat koostööd pakub praegu Põhjamaade Nõukogu ja samal põhimõttel moodustatud ühtse Balti parlamentide nõukoguga oleks neil lihtsam suhelda. Siis ei peaks kogu aeg seiklema kolme vahet, kellest igaüks kisub natuke enda poole. Lõpetuseks ütlesin veel, et kolm sellised projektid kaasa võtnud komisjoni liiget on nendega juba teele läinud, et leedulastega eelnevalt läbi rääkida ja natuke stiili üle nõu pidada. Ülemnõukogul kui tervikul tuleb praegu otsustada, kas Vilniusse lähevad kõik 105 saadikut, jõusse jääb vabatahtlikkuse printsiip või antakse volitused Ülemnõukogu Presiidiumile ja fraktsioonide esimeestele. Kui me läheme ühisistungile kõigi oma erimeelsustega, mida meil on rohkem kui Landsbergise rühmal või Riiast saabuvatel intritel, ja hakkame seal saalis neid klaarima, siis muidugi saavutame vastupidise eesmärgi sellele, mida kõik taotlevad. Ühtaegu peab Ülemnõukogu mõtlema sellele, et mida rohkem meid läheb, seda paremat kuluaaritööd me saame võib-olla teha ja jõuda siiski kolme Balti riigi ühise avalduse tekstini. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kaasettekandjale on ka küsimusi. Aleksandr Gussev.

A. Gussev

Lugupeetud ettekandja, lugupeetud saadikud! Ausalt öeldes olete pannud meid mõnevõrra piinlikku olukorda. Ühelt poolt on artikkel eilses lehes, teiselt poolt meile ettelõetud dokumendid ja kolmandaks sm. Rüütli ettekanne, et selliseid dokumente oli 7 või 8. Väga raske on selgust saada, milliste seisukohtadega me siis Vilniusse läheme, kui me täna neid dokumente orienteerumise mõtteski lugenud ei ole. Mida meile seal pakutakse ja mida meie tahaksime pakkuda? Ja peaasi, mida meie delegatsioon peab Vilniuses tegema, kui Leedu parlament meie esitatud dokumente vastu ei võta, nagu te oma viimases mõtteavalduses rõhutasite. Mida me siis teeme? Tänan!

A. Tarand

Sellises tulekahjuseisundis, milles me üldiselt kogu aeg elame, on meil tavaks saanud moodustada komisjon, kes teeb eelvaliku vastava teema kohta laekunud dokumentidest. Meie

käsitasime Leedust saabunud projekte just selliste eelprojektidena, mida komisjon Ülemnõukogule ei esita, kuna ükski nendest ei vastanud poliitilise sõnavara poolest nõuetele, mida meie õigeks peame. Ma püüdsin öelda seda, et meie pakume omalt poolt Leedus arutamiseks välja kolm dokumenti, kaks neist lugesin ette ja kolmas puudutab ühistööd. Kui need läbi ei lähe, ei lähe läbi ka Leedu omad ja me peame jälle kuskil keskel kokku saama, nagu niisugustel juhtudel ikka. Kui me tõesti kompromissini ei jõua, on mäng topelt lõhki ja te võite kirjutada ning rääkida nii nagu soovite, et Balti ühtsusest ei tulnud midagi välja.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud Andres Tarand! Ma ehk jätkan seda küsimust, mille tõstatas Gussev. Mispärast? Sellepärast, et me peaksime tõepoolest muret tundma, kui tõsiseltvõetavad ja n.-õ. soliidsed me seal välja näeme. Leedu pool on ju meist ilmselt nagunii üle selles plaanis, et neil on saadikuid rohkem kui meilt sõidab ja nemad on peremehed. Täna on siin kohal ainult 60 inimest ja isegi kui sõidavad kõik 60, on meil väga raske kaitsta neid seisukohti, millel oleme meie. Samal ajal tegi presiidium eile otsuse, et olemasolevad dokumendid pole oma sisult ja vaimult vastuvõetavad. See ilmnes ka teie ettekandest ja ajaleheartiklist. Mul tekib nüüd ikkagi küsimus. Kahjuks ma ei esitanud seda meie lugupeetud Ülemnõukogu esimehele, kuid võib-olla võite vastata ka teie. Kas Leedu pool, s.t. Landsbergis või tema asetäitja on informeeritud meie presiidiumi suhtumisest nende esitatud dokumentidesse? See on esimene küsimus. Teiseks tahaksin konkreetselt teada, kuidas kavatsetakse kaitsta meie seisukohti Leedus. Kas on välja töötatud Leedus tegutsemise ja meie seisukohtade kaitsmise mehhanism? Tänan!

A. Tarand

Mis puutub esimesse küsimusse, siis on muidugi tõsi, et leedulasi on üldse rohkem, nende parlament on suurem ja kodus on nad kõik kohal. Kui küsimus taandatakse Baltikumi sees sellele, et keda rohkem on, kellel on suurem õigus, siis on ühistöö automaatselt lõppenud ja rohkem ei ole midagi rääkida. Kui meilt sõidab kas või 12 inimest, kellel on volitused esindada Ülemnõukogu, siis oleme meie üks kolmest võrdsest osapooldest igal juhul.

Mis puutub esimehe Rüütli kontaktidesse Leedu projektide asjus, siis ta ise vastas sellele. Ja komisjon saatis just sellepärast kolm isikut ette, et silmside peaks aitama edukamalt läbirääkimisi pidada. Küsimus ei ole nende dokumentide põhimõttelistes erinevustes, vaid hoopis teises keelekasutuses ja stiilis. Sellest peaks olema võimalik hea tahte korral üle saada, sest tegu ei ole mitte poliitilise põhimõtete lahknevusega. Aga muidugi ma ei tahaks

ennustada, mis sealt välja tuleb, sest asi on mingil määral ülepeakaela kokku löödud ja nõuab kõigilt kolmelt osaliselt äärmist kannatlikkust, mitte sellist rabelemist, nagu me eilse päeva põhjal võime järeldada.

V. Jermolajev

Lugupeetud ettekandja, minu arusaamad on järgmised. Nagu näib, on viimasel ajal Balti vabariikides teatud reageeringu esile kutsunud presidendi viimane ukaas, kaitseminister Jazovi käskkiri ja liiduleping. Ja kas me tahame seda või mitte, aga nähtavasti tulevad need dokumendid kavandatud üritusel arutusele. Jätkem kaks esimest momenti praegu kõrvale ja peatugem liidulepingul. Kui arvesse võtta, et liidulepingusse ei suutu ka Eesti üldsus ühtemoodi (piisab, kui lugeda sel puhul tänaseidki lehti), siis kui õiguspädev on osa Ülemnõukogu saadikute (kes ei moodusta nähtavasti pooltki Ülemnõukogust) radikaalne otsus liidulepingu poolt või vastu? Kui õiguspädev on niisugune otsus, kui seda tuleb arutada ja oma seisukoht välja öelda? Tänan!

A. Tarand

Mis puutub presidendi ukaasi ja Jazovi ning teiste kõrgemate sõjaväelaste viimase aja avaldustesse, siis seda komisjon eile ei arutanud, siin võin ma ainult isiklike seisukohti öelda. Minu arvates on tegemist kõrgemate sõjaväelaste ja presidendi vahelise leppega. See ei ole mitte selline konflikt, nagu seda püüti esitada. Ja Baltikumi sõjalist tähtsust on ka kindla eesmärgiga rõhutatud. Liidulepingu suhtes ei ole loomulikult üksmeelt üheski Balti riigis, nagu ei ole üheski maailma riigis üksmeelt väga olulistes poliitilistes küsimustes, kui me kogu elanikkonda silmas peame. Samal ajal ma usun, et kõik Baltikumi ülemnõukogud on valitud siiski seaduslikult. Seni kuni uusi ei ole valitud, kehtivad need jõuvahekorrad, mis neis on. Ja hääletamine näitab, kuidas mingis küsimuses otsustatakse. Nii et praegu ma lihtsalt ei näe teist teed, kui jätta jõusse Eesti Ülemnõukogu vastavasisulised otsused, neid me vist ümber hääletama ei hakka. Aga ma tean, et nii Eestis, Lätis kui ka Leedus on ka teisi arvamusi.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Tarand, kas teie kui nende kahe dokumendi üks autoreid, olete kindel, et me peame tõepoolest täna tingimata välja sõitma ja osalema selles nõupidamises, ma ütleksin

etenduses, mis homme Vilniuses aset leiab? Sest võib ju endale ette kujutada, kuidas see välja näeb: meie sõidame oma dokumentidega; Leedu valmistab ette dokumendid, mis ei kannata mingit kriitikat ja millega me eile tutvusime; Läti tuleb oma dokumentidega. Kui kaua me siis võime seal Vilniuses olla ja neid dokumente arutada? Selleks ühisistungiks on arvestatud üks päev. Mulle näib, et me peame küll minema, kuid ei saa seal midagi õieti läbi arutada, sest me pole selleks valmis. Ma rääkisin eile presiidiumis, et materjalid pole ette valmistatud. Minu meelest teatas ka Ivar Raig, et dokumendid tulid liiga hilja ja see ei käi kokku meie Ülemnõukogu reglemendiga. Me oleme nõrдинud, kui meil dokumendid tulevad hilinemisega, aga nüüd kavatsen minna nii soliidsele nõupidamisele täiesti ette valmistamata. Seda varianti, mille te praegu ette lugesite, ei saa ma mingil juhul toetada. Võib-olla on teistel härradel teine arvamus. Vastake mulle otse. Tänan!

A. Tarand

Kui väga otse vastata, siis veendunud ma selle sõidu otstarbekuses ei ole. Aga nagu nii esimees Rüütel kui ka mina püüdsime selgitada, ei ole meil teist teed. Põhjendus oli see, et Baltikum on lääneriikidest ja ka Venemaa poolt vaadates üks piirkond ning tema saatus lahendatakse ühtsena. Ja selles mõttes ei ole meil õigust visata seda ühtsust lihtsalt aia taha ning öelda, et meie teiega enam ei mängi. Selles mõttes oleme tõesti, nagu ajalehed võib-olla veidi rõhutatult kirjutavad, sunnitud seisus. Aga nagu riikidevahelisel suhtlemisel ikka, on küsimus mõlemapoolses, antud juhul kolmepoolses heas tahtes. On olemas Leedu projektid ja nüüd siis ka kolm Eesti projekti. Lätist ei ole meie andmete järgi esitatud ühtegi projekti. Küsimus on selles, kas meie lätlaste abil jõuame leedulastega kokkuleppele teha kolm või neli projekti, ma usun, et rohkem ei ole otstarbekas. Kuna see töö on aga tegemata, siis ma ei saa ette olla veendunud resultaadis.

V. Menšikov

Lugupeetud ettekandja, mul on teile kaks küsimust. Eelnevalt tutvustades neid dokumente, mida te ette lugesite, väljendasite mõtet, et Leedus kavandatakse nähtavasti mingeid aktsioone ja kõne alla võib tulla isegi Balti Riikide Nõukogu likvideerimise ettevalmistamine. Kust te olete saanud sellist infot ja millel need oletused põhinevad? See on esimene küsimus.

Ja nüüd teine. Te ütlesite, et tuleb arutada kolme dokumenti. Kui need läbi ei lähe, siis pole teistest mõtet rääkida. Ma vabandan, aga mulle pakuks suurt huvi teada, mis need 4 ülejäänud dokumenti endast kujutavad. Ma ei taha olla nagu lasteaias, mulle räägitakse midagi, aga mina pean tegema järeldusi, ise asja nägemata. Tänan ette vastuse eest!

A. Tarand

Esimene asi oli niimoodi, et ma n.-ö. spekulatsioonina ilma igasuguse täpse informatsioonita, mida ma ka rõhutasin. Ma juhtisin tähelepanu "Vremja" lõigule, mida võib tõlgendada kahtepidi. Ma ei ole öelnud, et sellest järelduks Baltikumi täielik kägistamine. Aga kui sõjavägi annab ilmselt riigi kõrgema juhtkonnaga kooskõlastatult "Vremja" kaudu kogu Liidule 5-minutilise lõigu, siis on sellel peale otsese jutu alati lisatähendusi. Sellest ma püüdsin teha kaks võimalikku oletust: kas on leedulased sõjaväeosade ründamisel liiale läinud või üritavad sõjaväeosad midagi ette võtta ja oma tegusid ette õigustada. Sääraseid järeldusi on võimalik teha mis tahes maa ja mis tahes sõjaväe kohta. Nii et see oli puhas teooria ja mitte mingeid andmeid riigipöördekatsetest ja Ülemnõukogu saadikute arreteerimisest minuni jõudnud ei ole.

Teine küsimus puudutas Leedu dokumente. Eile moodustatud komisjoni arvates võtavad kolm meie dokumenti kokku Leedu seitsme dokumendi sisu. Kui leedulased on eriarvamusel, tuleb kaaluda võimalust koostada 4–5 dokumenti. Meie arvates võiks piirduda pöördumisega ÜRO liikmesriikide parlamentide poole ja NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi poole ning koostööd käsitleva dokumendiga. Leedulased on pakkunud välja läkituse kõikidele Euroopa julgeolekunõupidamises osalevatele riikidele. Ühe dokumendi adressaat on määramata, aga see võiks olla täiendus läkitusele, mis juhib maailma tähelepanu meie täbarale või õigusetusele olukorrale.

Kolmas dokument on ikka pöördumine selle sama maailma poole, aga ei ole täpselt öeldud, kelle poole. Tähendab, nad on nii kiirustades ja pahasti tehtud, et isegi aadressid on puudu.

Neljas on resolutsioon Nõukogude Liidu agressiivsest tegevusest Baltikumis. Siis on resolutsioon, mis ilmselt on mõeldud käsitlema Balti riikide suhteid teiste maailma riikidega. See läheks jälle meie esimesse dokumenti. Lõpuks on veel üks erikorraldus, kuidas lehemehed peavad Vilniuses käituma ja millised on nende võimalused, päevakava ning samuti ettepanek parlamentidevahelise töögrupi moodustamise kohta. Selline on valik, mis minu käsutuses on. Meie komisjoni arvates on nad sisult taandatavad kolmele dokumendile. Leedulaste arvamus selgub homme.

N. Zahharov

Härra Tarand, ma esitasin Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele küsimuse vastutuse kohta. Ta ei vastanud sellele, adresseerides küsimuse teile. Teil kui komisjoni esimehel lasub täna tõepoolest suur vastutus kas või juba seetõttu, et dokumendid, mida me vastavalt

Ülemnõukogu esimehe informatsioonile hakkame vastu võtma, ei ole oma iseloomult juriidilised, vaid puhtpoliitilised.

Seoses sellega on mul kaks küsimust, mis ma tahan esitada eraldi. Kuidas te suhtute Gorbatsšovi kui poliitikusse, kes andis kõigile meie vabariikidele võimaluse olla selles staatuses, milles me oleme, ja kui inimesesse, kes on perestroika autor ning liidu demokratiseerimise realiseerija? Kas te suhtute temasse praegu positiivselt või negatiivselt?

A. Tarand

Kas teine küsimus tuleb veel?

N. Zahharov

Ma esitan selle pärast.

A. Tarand

Gorbatsšovil nagu igal inimesel on minu meelest nii pluss- kui miinuspooled. Need teod, mis puudutavad perestroika alustamist ja ajakirjanduse vabastamist, on minu arvates ja vist ka üldise arvamuse järgi positiivsed. Tema esimene miinus, mis välja tuli, oli see, et tal polnud sugugi informatsiooni Nõukogude Liidu keerulisest rahvusküsimusest, see oli maha vaikitud. Sellest ilmselt ka praegune kriitiline hoiak Baltikumi küsimuses. Ma usun, et tal on vähe informatsiooni, ta ei saa veel aru, et Baltikumi hansa-aegne seis lääne ja ida vahendajana on Venemaale tunduvalt kasulik, kui tema jäämine samale nälgatasemele, mis on Venemaal. See on lühidalt kõik.

N. Zahharov

Tänan! Ja siit tuleb ka teine küsimus. Kas te annate endale poliitikuna ja Ülemnõukogu saadikuna aru, et need dokumendid ning praegused aktsioonid on oma vormi ja sisu poolest tegelikult suunatud Gorbatsšovi ja kogu tema poliitika vastu?

A. Tarand

Mis puutub Baltikumi iseseisvuspüüetesse, siis on see nii. Ma olen täiesti nõus. Need on Gorbatsšovi vastu, sest tema ei taha praegusel hetkel Baltikumi iseseisvumist.

R. Veidemann

Mul ei ole küsimust härra Tarandile, kuid ma tahaksin Ülemnõukogu ees vastata härra Zahharovile. Sellesamas küsimuses, mille ta esitas Tarandile. Nimelt, kes juhtus eile vaatama "Vremjat", see nägi Mihhail Gorbatšovi esinemas Moskva parteikonverentsil, kus ta teatas sõnaselgelt järgmist: Nõukogude Liitu me ära jagada ei lase, tema kaitsmine on meile samasugune missioon nagu Moskva kaitsmine 1941. Liidulepingu praegune variant on viimne piir, kuhu arutlused võivad veel jõuda. See oli Gorbatšovi sõnavõtt ja siit võiksime tuletada oma suhtumise.

Juhataja

Suur tänu Andres Tarandile. Rohkem küsimusi ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu, enne kui me avame läbirääkimised, oleks mul teile selline palve, et sõnavõtjad ja ka saadikud saalis püüaksid täpselt sõnastada need seisukohad, mis me paneme hääletamisele. Kas sõita või mitte sõita, kui, siis kes ja millistel tingimustel? Mulle on juba laekunud ettepanekuid, mida ma teile eelnevalt tutvustan. Kahjuks ei saa ma hea kolleegi allkirjast aru, aga laekunud on selline ettepanek: kuna kaalul on rohkem kui elu, siis valime parimatest parimad, see tähendab, need saadikud, kes on presiidiumi liikmed, vanematekogu liikmed, komisjonide juhid, kes veel ei ole presiidiumis, Eesti Komitee liikmed, NSV Liidu Ülemnõukogu saadikud, NSV Liidu ja Vene Föderatsiooniga peetavate läbirääkimiste komisjoni liikmed. Kui nii tuleb sõitjaid soovitus vähem, võiks lisada väliskomisjoni liikmeid ja vabatahtlikke. Kui on palju, siis võiksid osa võtta need, kes vastavad kahele tunnusele. Põhimõtted on ilusasti ära seletatud. Samas on mul kohe läbirääkimiste alguses ettepanek pärast Vladimir Malkovski sõnavõttu läbirääkimised lõpetada.

Avame läbirääkimised. Ivar Raig.

I. Raig

Austatud rahvaesindajad ja külalised! Selles saalis on ilmselt vähe neid, kes ei toeta Baltimaade kõrgemate esindus- ja seadusandlike kogude, valitsuste ning erakondade poliitilist koostööd ja vajadust seda süvendada. Vastupidi, selles koostöös on ilmselt meie iseseisvumise võti. Ma arvan, et Balti Riikide Nõukogu peaks muutuma laia kandepinnaga parlamentaarseks esinduskoguks, mille ülesanded võiksid olla sarnased näiteks Põhjamaade Nõukogu funktsioonidega. Vajalikud on ilmselt kohtumised nii tiptasemel, presiidiumi liikmete, erakondade, mitmesuguste komisjonide ja töögruppide liikmete kui ka ülemnõukogude täiskogude vahel. Kuid praegu on küsimus Balti koostöö korraldamise

meetodites, diplomaatilises stiilis, võiks öelda isegi, et selle normidest kinnipidamises. Kahjuks jääb selline mulje, et Leedu on ühepoolselt võtnud vastu otsuse meid kokku kutsuda ja seadnud meid sundseisu. Enne olime Moskva ripats, kas nüüd oleme siis muutumas Leedu ripatsiks? Me peame sellest sundseisust targalt välja tulema. Ma arvan, et nii nagu me oleme tulnud targalt välja Moskva poolt ette antud sundseisudest, peame käituma ka nüüd ja suutma ilmutada oma suveräänset staatust Balti ühtsuse ideed kahjustamata.

Millised need teed võiksid olla? Esimesest teest rääkisid eelkõnelejad – minna Leetu maksimaalses ulatuses, minna kvoorumiga. Kuid praegusel momendil on veel kaks reaalselt võimalust ürituses osaleda. Esimene on see ettepanek, mille eile tegi presiidiumis hr. Jõerüüt: pidada istung laupäeval siin meie saalis ja olla pidevas kontaktis Leedus toimuvaga. Selles küsimuses esitas oma arvamuse ka hr. Made. Ma ühtin hr. Jõerüüdi ettepanekuga ja kooskõlastatult temaga panen esimesena hääletamisele ettepaneku viia läbi istung Eesti Ülemnõukogu saadikute osavõtul siin saalis ja olla pidevas kontaktis Leedus toimuvaga. Teine ettepanek, mille ma omalt poolt tahaksin panna hääletamisele ja mille ma tegin ka eile Ülemnõukogu Presiidiumi ja vanematekogu ühisistungil, kõlaks selliselt: teha Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt Leedu Vabariigi Ülemnõukogule ja Läti Vabariigi Ülemnõukogule ettepanek korraldada istung järgmise nädala jooksul. Siis jõuab dokumendid korralikult ette valmistada, kogudes selleks piisavalt informatsiooni. Kui eile riigiminister Lippmaa käest küsiti, millised võivad olla selle kohtumise tagamaad ja eeldatavad tulemused, siis ta ütles, et selleks ei ole piisavalt informatsiooni. Ja kuna ma ei näe ka praegu siin hr. Lippmaad või kedagi teist, kes oleks võrreldes eilsega andnud meile enam informatsiooni selle kohta, mis on selle ürituse kiire korraldamise taga, siis ei ole me ebapiisava informatsiooni tõttu järjekordselt pädevad otsustama. Kui kiirustamise taga on ainult see, et hr. Landsbergis läheb Ameerikasse ja on vaja demonstreerida Balti ühtsust (see on kahtlemata kaalukas argument), siis on meil ühisistungil korraldamisega veel natuke aega. Need otsused, mis me ühiselt vastu võtame, jõuaksid selleks ajaks, kui hr. Landsbergisel on kõrgetasemelised kohtumised Ameerikas või mujal, korralikult läbitöötatuna tema kätte.

Mul oli kaks ettepanekut, mida ma palun panna hääletamisele. Põhjendaksin neid ettepanekuid veel kord sellega, et meie endi reglemendi järgi ma tahaksin, et meie otsused oleksid pädevad, mida me rikkuda ei tohiks, peavad kõik vastuvõtmisele tulevad dokumendid olema esitatud eelmise istungjärgu lõpuks.

Ja lõpetuseks on mul veel üks teade. Nagu ajakirjandus teada andis, toimus eile Eesti Komitee istung ja seal arutati muu hulgas ka Leedu ettepanekut. Eesti Komitee võttis vastu avalduse ja mulle tehti ülesandeks see ette lugeda.

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu algatusel on käesoleva aasta 1. detsembril kavandatud Vilniuses kolme Balti riigi ülemnõukogu erakorraline istung, kus muu hulgas kavandatakse vastu võtta Leedu Ülemnõukogu esimehe asetäitja Matejka esitatud resolutsioon, milles sisaldub üleskutse kõigile ÜRO liikmesriikidele minna anneksiooni ja NSV Liitu vägivaldse lülitamise mittetunnustamise poliitikalt üle nende seaduslikult, *de jure* taastatud sõltumatute riikide *de facto* tunnustamise poliitikale.

Eesti Komitee leiab, et samavõrd kui Eesti Vabariigile on ohtlik ühinemine NSV Liidu pakutava liidulepinguga, on seda ka lääneriikide traditsioonilise anneksiooni mittetunnustamise poliitika hülgamine. (Selline projekt tõepoolest on, kuid ma arvan, et seda ei tohi ka ületähtsustada – I. Raig.) Eesti Komitee on seisukohal, et Teise maailmasõja lõpetamiseks ning Eesti, Läti ja Leedu iseseisvuse taastamiseks on vaja saavutada tegelik koostöö kõigi Balti riikide esinduskogude vahel (vorm 3 + 2) ning astuda samme mitmepoolse rahvusvahelise lepingu ettevalmistamiseks Balti riikide iseseisvumiseks *de facto*."

Ma rõhutaksin seda viimast fraasi, mis on äärmiselt oluline. Mulle tundub, et me oleme praegu poliitilises patiseisus, kus me ei saa liidulepingut sõlmida, kuid teisest küljest on meile väga ohtlik ka, kui me seda ei sõlmi – ähvardab majanduslik blokaad. Me peaksime leidma kolmanda tee ja selleks võiks olla Balti riikide iseseisvuse taastamise rahvusvaheliste lepingute ettevalmistamine, kus osaleksid kõik Teise maailmasõja lõpetanud riigid ja võimalik, et veel mitmed teised riigid, kes avaldavad selleks valmisolekut (seda ongi juba tehtud).

Eesti Komitee avalduse viimane lause kõlab nii: "Eeltoodust lähtudes teeme ettepaneku kutsuda lähemal ajal kokku Eesti Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi, Läti Ülemnõukogu ja Läti Kongressi ning Leedu Ülemnõukogu esindajate nõupidamine. Balti rahvad peavad oma suveräänsuse kaitsel ühendama kõik jõupingutused, et vältida pealesurutavat liidulepingut ja tõrjuda blokaadiohtu, mis on aktuaalseimad ähvardused meie taastuvale riiklusele."

Avaldus on alla kirjutatud Tallinnas 29. novembril. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma meenutan sõnavõtjatele, et sõnavõttud ei tohiks kesta üle 7 minuti. Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Austatud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud kolleegid! Tutvusin täna hommikul nende dokumentide projektidega. Jah, need ei ole traditsiooniliselt ette valmistatud ja ilmselt on vaja neid veel täiendada, mõned formuleeringud aga ümber sõnastada. Mul on hea meel, et oleme juba lülitunud sellesse töösse. Kahtlemata on ettevalmistustes kiirustatud, eriti kui silmas pidada traditsioonilisi parlamendiprotseduure. Aga ma usun, et keegi siinoliijaist ei arva, nagu peaks meil valitsema Inglise parlamendi rahu. See ei ole meie oludes veel võimalik. Me oleme väga keerulisel üleminekuajal tegutsev parlament, me peame olema valmis operatiivselt tegutsema, ja kui vaja, siis tegema ka erakorralisi ja kiireid otsuseid.

Mõnikord on püütud rõhutada, et me ei ole ikka veel päris riik, pole päris parlament, ei kontrolli küllaldaselt oma territooriumi jne. Nüüd muretsevad needsamad inimesed selle pärast, et juriidiliselt pole see päris puhas, kui parlament tervikuna oma riigi territooriumilt lahkub. Muide, ma usun, et suvel on rõhuv enamik Inglise parlamendi saadikuid Lõunamere saartel ja sellega riigi territooriumilt väljas. Ka osa meie saadikuid viibib märkimisväärse aja Eesti territooriumilt väljaspool. Seetõttu jätaksin ma kõrvale juriidilise aspekti ja keskenduksin ainult sellele, kas olukord ikka nõuab sellist kogunemist.

Pean tunnistama, et veel enne äsjast sõitu Gruusiasse ja Ukrainasse maa kõhklesin selles suhtes. Nüüd olen näinud, kuidas konservatiivsed jõud nendes riikides püüavad praegu demokraatialle peale tungida, ma nägin, kuidas Taga-Kaukaasia sõjaväeringkonna ülem esines Gruusia TV-s väga selgete ähvardustega. Ma nägin ja kuulsin, kuidas Ukrainas on jõutud selleni, et esimesed saadikud on jäetud ilma saadikupuutumatusel. Ja nüüd tundub mulle, et olukord regioonis nõuab sellist kogunemist.

Esiteks on saanud selgeks, et suurem osa praegustest või endistest liiduvabariikidest ühineb liidulepinguga, ja see on keskvõimule andnud julgust suruda ka neid, kes sellega ühineda ei soovi. See surve ühes või teises vormis tugevneb ja sellest peame kõik endale selgelt aru andma. Ma ei tea, millal see surve ületab kriitilise piiri, aga ta ei ole sellest enam kaugel. Ja vastuseks küsimusele, kas järgmisel nädalal võidakse Moskvast vastu võtta olulisi otsuseid, ütlesin ma niimoodi, et aeg on praegu niisugune, et iga päev võidakse neid vastu võtta.

Teiseks tuleb endale aru anda, et kuna Venemaa parlament on astunud selgesse konflikti keskvõimuga, siis on ka keskvõimu võitlus *status quo* säilitamiseks omandanud meeletult keerulised vormid, mille sisu on selles, et enam ei püüta vahendeid valida. Ja tulebki tunnistada, et kui rääkida praegusest poliitilisest kriisist Liidus, siis selle sisuks on eeskätt keskvõimu ja Venemaa vahelised asjad. Momendil on meie küsimused nendega võrreldes võib-olla isegi teisejärgulised. Jah, põhilööki on suunatud Leedu vastu. Kes on jälginud

viimaste päevade ja ka tänast Liidu ajakirjandust, see saab sellest aru. Kusjuures see löök ei ole suunatud Leedu vastu mitte sellepärast, nagu oleks Leedu kõige nõrgem ja püüaks homset koosolekut kasutada oma sisemiste probleemide lahendamiseks. Ma väidan, et Leedu on kõige tugevam, sest temal ei ripu küljes selliseid probleeme nagu gagauusid Moldovas, Abhaasia Gruusias või Karabahhia Armeenias. Teda ei ole õnnestunud seesmiselt lõhki ajada ja seetõttu minnaksegi tema suhtes otserünnakule.

Võidakse öelda, et kuna meid ei ole eriti puudutatud, siis lükkame selle asja arutamise edasi. Ainult et sel juhul käituksime me nii, nagu käitusid meie eelkäijad Ülemnõukogu eelmises, vanas koosseisus, kui nad lükkasid tagasi ettepaneku taotleda Nõukogude Liidu Rahvasaadikute Kongressi erakorralise istungjärgu kokkukutsumist seoses Aserbaidžaanis Bakuu sündmuste aruteluga. Neil oli selleks täielik õigus. Ei ole veel välja kuulutatud üleminekuperioodi ega muud taolist, meile tundus, et see meid justkui ei puuduta ning asi lükati tagasi. Tuleb anda endale aru sellest, et ei maksa loota, nagu meid jäetaks rahule. Kui ma jälgin Leedu ümber toimuvat, siis küsin eneselt kogu aeg, kes meie hulgast on järgmine. Mõistagi on meie suhtes võimalikud teised vahendid kui Leedu suhtes.

Ma kujutan ette, et homsel koosolekul, kus põhiprobleemiks kujuneb Balti küsimus, tuleks ikkagi kindlasti rääkida ka seaduste ja parlamentide konfliktist Nõukogude Liidu ja Venemaa vahel. Veelgi laiemalt näeksin ma seda kogu praeguse poliitilise taktika aruteluna, sest meil ei saa olla ükskõik Vene demokraatia saatus. Tegu on lähima idanaabriga, geograafilises ruumis me jääme naabriteks ja meie enda tulevik sõltub oluliselt sellest, kas demokraatlikel jõududel õnnestub Venemaal püsima jääda või mitte.

Nii et kui rääkida homse koosoleku eesmärkidest, siis ma kujutaksin ette, et meil on kolm eesmärki.

Esiteks. Moskval ei tohi olla illusioone selles suhtes, nagu võiks meid või mõnd teist kolmest Balti riigist allutada liidulepingule. Mulle tundub, et praegu hakkavad Moskval niisugused illusioonid tekkima.

Teiseks. Meil on vaja tuletada maailmale meelde oma olukorda, näidata, et Moskval ei ole võimalik meiega teha kõike seda, mis pähe tuleb. Sest kui me jälgime Mihhail Gorbatšovi viimaseid esinemisi ja ukaase, siis jääb selline mulje küll, nagu oleks meie kohta võimalik rääkida mida tahes ja teha meiega, mida tahetakse.

Ja kolmandaks eesmärgiks pean ma seda, et meil on vaja demonstreerida Balti ühtsust. Võib-olla ei ole see formuleering kõige täpsem, jättes mulje, nagu oleks selles ühtsuses pragusid. Asi pole selles. Täpsemalt, me peaksime demonstreerima, et Balti probleem on terviklik, et

tegu ei ole ainult Leedu probleemi ja Eesti probleemiga, et see on anneksiooni küsimus ja lähtub Molotovi-Ribbentropi paktist.

Ma tahaksin toetada Arnold Rüütli esinemist. Kutsun kõiki muutma ära tänaseks ja homseks kavandatud üritused. Andkem aru, et olukord on tõsine, vaadagem sellele näkku, ja seetõttu ma peaksin sellist täiskogude või nende esindajate ühiskoosolekut vajalikuks, sõltumata maailmavaatelisest erinevusest, mis meil omavahel võivad täiesti normaalsel viisil olla. Vaja oleks ühist mõttetööd, et töötada välja ühtne taktika suhetes Moskvaga olukorras, mis kahtlemata on viimase kuu jooksul põhimõtteliselt muutunud.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, peame nõu. Vastavalt reglemendile peaksime tegema praegu 20-minutilise vaheaja. Ei tee? Kas on ettepanek läbirääkimised lõpetada? (Hääled saalist.) Lugupeetud kolleegid, kas ma panen hääletamisele läbirääkimiste lõpetamise? (Hääled saalist.)

Ma juhin tähelepanu sellele, et enne sisulist hääletamist on mitmed saadikufraktsioonid nõudnud vaheaega, mis saab ka antud. Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 saadikut, puudub 34. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised päevakorra teemal? Palun hääletada! Lihthäälteenamus.

Selle ettepaneku poolt on 48 saadikut, vastu 12, erapooletuid on 6. Läbirääkimised on lõpetatud.

Ettekandjal on lõppsõna õigus. Kas Ülemnõukogu esimees ei ole saalis? Andres Tarand soovib sõna? Ei soovi. Edasised jutuajamised puudutavad meil ainult hääletamise korda.

Enne, kui ma vaheaja kuulutan, tutvustan laekunud ettepanekuid.

Kas Lembit Annus tahab enne protesti teatavaks teha? Lembit Annus.

L. Annus

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Kahju, et meie kolleegi allkiri, kes lahterdas kõiki neid esindajaid mustadeks ja valgeteks lammasteks, ei olnud loetav. Mulle jääb arusaamatuks, kuidas võib nii toimida, kui meid kõiki valis ju rahvas. Kuidas konkreetselt Lembit Annus, kes 19 kandidaadi hulgast osutus üheks valitud rahvasaadikuks, on siis halvem kui mõni teine. Minu meelest annab hinnangu rahvas ja võib-olla oleks aeg lõpetada selline suvaline lahterdamine, seda enam, et meie austatud kolleeg jaotas mingi kahe tunnuse järgi. Olgem ausad, öelgem välja see tunnus. Seepärast loen hiljuti ettelõetud teksti ebakorrektses. Sellest

johtuvalt palun minu esinemist võtta kommunistliku fraktsiooni ametliku protestina katsetele lahterdada rahvasaadikuid mingite tundmatute tunnuste järgi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, enne kui me teeme vaheaja, ma tutvustan laekunud ettepanekuid. See on teile arupidamisel ilmtingimata vajalik.

Mart Laari, Tiit Kabinil ettepanekud. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu toetab Balti Riikide Nõukogu tegevust Eesti, Läti ja Leedu iseseisvuse taastamisel.

Teiseks. Ülemnõukogu soovitab oma saadikutel osaleda 1. detsembril 1990. aastal Vilniuses toimuval Balti riikide ülemnõukogude saadikute mitteametlikul kohtumisel.

Kolmas ettepanek Tiit Kabinilt ja Mart Laarilt. Pidades vajalikuks Eesti, Läti ja Leedu ülemnõukogude ühiste istungjärkude läbiviimist, lugeda esmatahtsaks nende aegsat ja põhjalikku ettevalmistamist.

Sellised kolm ettepanekut on teinud Tiit Kabin ja Mart Laar. Kuna need on rohkem nagu soovitusel Ülemnõukogule, siis ma neid hääletamisele panna ei saa.

Edasi tuleb Ivar Raigi ettepanek.

Esiteks. Panna hääletamisele Jaak Jõerüüdi ja Ivar Raigi ettepanek viia Balti riikide ülemnõukogude erakorraline ühisistung läbi laupäeval, kusjuures Eesti Vabariigi Ülemnõukogu viibib Toompeal, olles pidevas kontaktis Leedus toimuvaga.

Teiseks. Panna hääletusele ettepanek teha Leedu Ülemnõukogule ja Läti Ülemnõukogule ettepanek viia ühisistung läbi järgmisel nädalal.

Johannes Kassi ettepanek.

Esiteks. Minna otsustusvõimelise kvoorumiga. Teiseks. Kui punkt 1 ei leia toetust, siis minna esindusega: presiidium, komisjonide esimehed, fraktsioonide esimehed ja väliskomisjon. Sellele esindusele anda Ülemnõukogu volitused, kaasa võivad minna ka vabatahtlikud, et olla vastukaaluks impeeriumimeelsetele saadikutele ja teha tööd kuluaarides. Selle panen hääletamisele.

Ma ei saa hästi aru järgmise ettepaneku allkirjast, võib-olla on Rein Tamme: otsustada Leedu Ülemnõukogu ettepaneku vastuvõtmine nimelisel hääletamisel. On olemas ka Sergei Petinovi ettepanek teha samas asjas salajane hääletamine. Kõigepealt pannakse hääletamisele protseduuriküsimused, milleks on vaja kolmandiku koosseisu nõusolekut.

Kommunistlik fraktsioon suusõnaliselt, maa-keskerakonna saadikurühm kirjalikult ja võrdõiguslased on palunud vaheajaga.

Vaheaeg 10 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Istungi töö jätkub. Kohaloleku kontroll. Kohal on 69 saadikut, puudub 36.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Sõltumatutelt demokraatidelt ja Tiit Madelt on laekunud veel üks ettepanek, mida ma teile tutvustan. On ettepanek panna hääletusele järgmiselt: Vilniusse sõidavad presiidium, fraktsioonide esimehed, presiidumisse mittekuuluvad komisjonide esimehed ja kõik vabatahtlikud. Ja nüüd, enne kui me läheme protseduuriküsimuste juurde, s.t. otsustame, kas otsus võetakse vastu nimelisel või salajasel hääletamisel, on fraktsioonide esimeestel vastavalt relemendile õigus ühe minuti jooksul lõppsõnas seisukohta avaldada.
Ivar Raig.

I. Raig

Austatud rahvaesindajad! Eesti maa-keskerakonna saadikurühm arutas oma suhtumist Vilniusse sõitu ning jõudis seisukohale, et sinna on vaja kujunenud olukorras siiski sõita. Seoses sellega palume koos Jaak Jõerüüdiga oma ettepaneku hääletamiselt maha võtta, kuid samaaegselt juhime Ülemnõukogu Presiidiumi tähelepanu asjaolule, et mis tahes ühepoolsete otsuste suhtes on vaja edaspidi kohe protesteerida. Ja see seisukoht ühtis ka saadikurühma seisukohaga. Tänan!

E. Põldroos

Rahvarinde saadikuühendus leiab samuti, et sõita on vältimatult vajalik, samuti arvame, et juhul, kui me tahame seal edukalt tegutseda, peame sõitma võimalikult arvukalt. Põhimõtteliselt oleme samal seisukohal nagu sõltumatud demokraadid, kuid lisaksime sellele otsusepunktile veel üleskutse, et Ülemnõukogu kutsub üles kõiki oma liikmeid sõitma Vilniuse istungile. Kohustada me ju ei saa.

Teiseks teeme ettepaneku edastada Eesti delegatsiooni poolt Vilniuse ühisistungile esitatavad otsuseprojektid ainult Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kaudu. Sellega väldime segadust, mida võivad tekitada omaalgatuslikud projektid.

Juhataja

Suur tänu! Palun kirjalik ettepanek!

A. Sirendi

Mul on küsimus härra spiikrile. Ma esitasin ettepaneku Vilniusse sõidu kohta juba enne tänase koosoleku algust, kas see jäi mingil kindlal põhjusel ette lugemata? Või kogemata?

Juhataja

Kas see ettepanek, mille ma kõigepealt ette lugesin alguses, ongi Arvo Sirendi oma?

A. Sirendi

Minu ettepanekut ei ole ette loetud.

Juhataja

Väga piinlik lugu, aga juhatuse laual ei ole Arvo Sirendi ettepanekut. Ega teil ei ole koopiat? (Hääled saalist: see loeti juba ette.)

A. Sirendi

Kui see ette loeti, siis ma tõesti vabandan. Ma kuulasin küll kogu aeg hoolega, aga ei märganud, et see ette loeti.

Juhataja

Kas see oli see ettepanek, mis algas peale sõnadega "Kuna kaalul on rohkem kui elu ..."?

A. Sirendi

Jah.

Juhataja

Selle ma lugesin ette.

A. Sirendi

Ma palun väga vabandust! See oli minu ettepanek, et saadikud teaksid.

Juhataja

Kas see jääb ikka hääletamisele?

A. Sirendi

Jah. Suur tänu!

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahan pöörduda Rahvarinde saadikuühenduse poole, et võetaks maha lugupeetud härra Põldroosi ettepanek, mille järgi kõik dokumentide variandid ja otsuseprojektid peavad läbi tegema Ülemnõukogu Presiidiumi tsensuuri. Arvan, et see pole demokraatlik. Ma leian, et iga saadikurühm võib esitada oma otsusevariandi. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kui rahvarindelased oma ettepaneku maha võtavad, siis palun mulle teatada. Lugupeetud Ülemnõukogu, katsume kõigepealt selgust saada hääletamise korra kohta. Üks hetk, kas Lembit Annus täpsustab?

L. Annus

Tänan! Kuna küsiti kõikide fraktsioonide arvamust, siis ütlen, et kommunistlik fraktsioon võtab oma lõpliku seisukoha vastu pärast hääletamistulemuste selgumist. Kuid me oleme kindlalt seisukohal, et kui otsustatakse Vilniusse sõita, siis sõidavad ka meie esindajad ja esitavad omapoolsed dokumendid. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Otsustagem siis, kas teeme salajase või nimelise hääletamise? Nagu teada, on salajase hääletamise nõudmisel eelis teiste hääletamisvormide ees.

Värskendan teie mälu. Sergei Petinov teeb ettepaneku viia läbi salajane hääletamine. Rein Tamme teeb ettepaneku viia läbi nimeline hääletamine. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohal on 71 saadikut, puudub 34.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kõigepealt panen hääletamisele Sergei Petinovi ettepaneku võtta tänane otsus vastu salajase hääletamise teel.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Sergei Petinovi ettepaneku poolt? Palun hääletada! Salajaseks hääletuseks on vaja kolmandiku Ülemnõukogu liikmete toetust, s.t. 24 saadikut peavad olema poolt.

Selle ettepaneku poolt on 19 saadikut, vastu 39 saadikut, erapooletuid on 12. Sergei Petinovi ettepanek ei leidnud toetust.

Järgmisena panen hääletamisele Rein Tamme ettepaneku võtta tänane otsus vastu nimelisel hääletamisel. Ka selleks on vaja kolmandiku Ülemnõukogu liikmete toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Rein Tamme ettepaneku poolt? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 40 saadikut, vastu 11, erapooletuid on 17. Rein Tamme ettepanek leidis toetust. Hääletamine on nimeline.

Lugupeetud Ülemnõukogu, panen hääletamisele 4 ettepanekut. Värskendan veel teie mälu. Kõigepealt sõltumatute demokraatide ja Tiit Made ettepanek: Vilniusse sõidavad presiidium, fraktsioonide esimehed, presiidiumisse mittekuuluvate komisjonide esimehed ja kõik vabatahtlikud. Selle panen esimesena hääletusele. Johannes Kass: minna otsustusvõimelise kvoorumina. Kui sõltumatute demokraatide ja Tiit Made ettepanek leiab toetust, siis peaks see vist Johannes Kassi omaga kokku langema? Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud juhataja! Ma pean õigemaks hakata pihta nendest ettepanekutest, mis pakuvad välja kõige suurema kvoorumi. Tiit Made ja minu ettepanek ei ole täpselt üks, sest vabatahtlikud ei tähenda veel, et kvoorum kokku saab.

Juhataja

Suur tänu! Selles ettepanekus on loogika, ainult et ma ei näe ettepaneku täitmise mehhanismi. Kvoorum on 53 saadikut. Kui me selle otsuse vastu võtame ja mõni ei tule? Mis siis selle saadikuga saab?

J. Kass

Kui kvoorumit kohe alguses kokku ei saa, siis jätame jõusse need ettepanekud, mis pakuvad, et sõidab presiidium jne.

Juhataja

Loogika seisneb antud juhul selles, et juhataja paneb sisulised ettepanekud hääletusele tema määratud järjekorras. Meil on praegu raske määratleda otsuste ülimuslikkust, sest nende vastuvõtmiseks ei ole vaja 53 häält, vaid lihthäälteenamust. Ma arvan siiski niimoodi, et kui me paneme kvoorumi nõude Ülemnõukogu ette, tekib tarbetu vastuolu. Ma näen, et Johannes Kass võtab oma ettepaneku maha?

J. Kass

Jaa, lähtudes tervest mõistusest.

Juhataja

Seda meil veel on. Kas Vladimir Lebedev tahab öelda midagi hääletamise korra kohta?

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mulle meeldivad väga meie arutelud sellest, mis asi on loogika, ja loogikaalase kirjaoskamatuse likvideerimine härra spiikri poolt. Oli tehtud 4 ettepanekut. Ma ei mõista, milleks on siis veel vajalikud meie eesistuja loogikajutud. On 4 ettepanekut ja need tuleb panna hääletamisele. Meil on olemas ju reglement. Hääletamise tulemusel võetakse vastavalt reglemendile vastu see või teine ettepanek. Milleks siis need loogikajutud, kus pealegi pole üldse loogikat. Tänan!

Juhataja

Kas ma pean vastama, härra Lebedev, või kasutan ma õigust jätkata? (Hääled saalist.)

Peame dialoogi hr. Sirendiga. Kas hr. Sirendi ettepanek on vastuolus sõltumatute demokraatide ja Tiit Made ettepanekuga? Erinevus on selles, et Eesti Komitee oleks sisse võetud.

A. Sirendi

Ma tahaksin, et Eesti Komitee oleks samadel alustel sisse võetud nagu teised tähtsamad liikumised Eestis, kes kuuluvad ühtlasi ka Ülemnõukogusse, ja samuti ka need mainitud komisjonid.

Juhataja

Arvo Sirendi, kas kõne all on Eesti Komitee liikmed, kes ei ole Ülemnõukogu saadikud?

A. Sirendi

Ei, vastupidi, ikka Eesti Komitee liikmed, kes samaaegselt on Ülemnõukogu saadikud.

Juhataja

Aga nemad võiksid käia ju vabatahtlike hulka, siis ei oleks vastuolu?

A. Sirendi

Ma alistun siis ka tervele mõistusele, nagu Johannes Kass seda tegi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! On ikka tervet mõistust. Aitäh! Lembit Annus.

L. Annus

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Ma tahtsin öelda, et kui me otsustame siin Eesti Komitee osavõtu üle, siis saatkem Vilniusse ka regioonidevahelise nõukogu saadikud. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Seda ettepanekut ei ole tehtud kirjalikult. On kaks ettepanekut, mis ei ole omavahel vastuolus. Tiit Käbin.

T. Käbin

Tänan, härra juhataja! Mart Laari ja minu ettepaneku teise punkti sisu on enam-vähem sama, mis sõltumatute demokraatide esitatud ettepanekulgi. Väike teksti vahe on kohas, mis puudutab nimelt osavõttu. Meil on öeldud: soovitame osa võtta. Küll aga on erinevad meie ettepaneku esimene ja kolmas punkt. Nii et sõltumata sellest, milline otsus võetakse vastu osavõtuküsimuses, tuleks meie ettepaneku esimene ja kolmas punkt igal juhul hääletamisele panna. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kui Mart Laar ja Tiit Käbin on seda meelt, siis me ka paneme, kuid ma tutvustan Ülemnõukogule veel kord tehtud ettepanekuid ja siis peame nõu, millist otsust Ülemnõukogu vajab.

Esimene punkt. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu toetab Balti Riikide Nõukogu tegevust Eesti, Läti ja Leedu iseseisvuse taastamisel. Kas paneme hääletamisele? Tiit Käbin.

T. Käbin

Ettepanek on tervik. Algab sellega, et me toetame Balti Riikide Nõukogu senist tegevust. Teine puudutab osavõttu homme Vilniuses toimuvast, mida me nimetame saadikute kogunemiseks. Kolmas punkt viitab sellele, mida tulevikus on vaja. Tulevikus on neid ühiseid istungjärke vaja läbi viia, kuid nad tuleb ette valmistada nii, nagu korralik koosolek,

istungjärk seda nõuab. Tähendab, põhiseisukohad peavad olema kooskõlastatud varem. Kõik need kolm punkti kokku on tervik. Ja kui teise punkti asemel, meie soovitusel asemel otsustatakse, et osavõtt on vabatahtlik või et sõitma peaksid komisjonide esimehed, fraktsioonide juhid ja presiidium, siis see ei välista, et teise punkti teistsugune redaktsioon ei saaks kuuluda sinna kolmepunktilisse tervikusse. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Saadiku soov on püha. Kuid kas me siiski ei asuks nüüd otsustama? Rahvarinde ettepanek ei ole vastuolus teiste esitatud ettepanekutega, mis põhimõtteliselt asja paika paneksid, ja selle ma panen hääletamisele. Panen hääletamisele ka Tiit Kābini ja Mart Laari ettepanekud, kuid ma ei arva, et peaksin need esimesena panema. Kõigepealt me otsustame, kas sõita, kes sõidavad ja millistel tingimustel, siis avaldame toetust.

Kas keegi soovib veel spiikrile nõu anda? Ei soovi. Ma annan veel sõna protseduuriküsimustes. Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud spiiker, palun vabandust, kuid ma ei saanud aru esimesest sõnastusest vabatahtlike ja soovijate kohta. Kas mõeldakse Ülemnõukogu saadikuid või üldse vabatahtlikke ja soovijaid?

Juhataja

Selles ettepanekus peeti silmas kõiki ülejäänud Ülemnõukogu liikmeid, kes on valmis vabatahtlikult kaasa tulema. Tänavalt ei kutsuta kedagi. Ettepanekud käivad kõik saadikute kohta. Vladimir Malkovski.

V. Malkovski

Lugupeetud spiiker! Kui me seda küsimust samamoodi edasi arutame, kaotame kõik üldse terve mõistuse. Seetõttu on mul teile tungiv palve. On olemas fraktsioonide ettepanekud, pange need hääletamisele ja hääletame ühe või teise ettepaneku poolt. Konsensust ja teab mis asju otsides läheme oma jutuga juba tõepoolest metsa.

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 saadikut, puudub 34. Kõigepealt panen hääletusele sõltumatute demokraatide ja Tiit Made ettepaneku. Lihthäälteenamus.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Vilniusse sõidavad presiidium, fraktsioonide esimehed, presiidiumisse mittekuuluvad komisjonide esimehed ja kõik ülejäänud saadikud vabatahtlikkuse alusel? Palun hääletada! Hääletamine, nagu te mäletate, on nimeline.

Selle ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu 14 ja 6 on erapooletud. Ettepanek on vastu võetud.

On veel täiendused. Rahvarinde esimene ettepanek, mis kutsub üles kõiki liikmeid sõitma Vilniusse, ei ole eelmise ettepanekuga vastuolus. See on läbi hääletatud. Teine punkt pannakse hääletamisele: Eesti delegatsiooni poolt ühisistungile esitatud otsuseprojektid edastatakse ainult Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kaudu. Sergei Petinov? Ei, protseduuri kohta võib-olla on küsimusi? Sergei Petinov tahab ettepaneku teha. Palun!

S. Petinov

Lugupeetud kolleegid, lugupeetud spiiker! Ma ei saa päriselt aru, mis praegu toimub. Me ei ole kokku leppinud, et me töö käigus vormistame tänase istungi otsuse antud küsimuses. Praegu meie silma all ...

Juhataja

Sergei Petinov, see on juba sisuline küsimus.

S. Petinov

Ma palun anda mulle võimalus oma jutt lõpuni rääkida.

Juhataja

Ei anna. Me räägime praegu ainult protseduurist, hääletamise korrast.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et Eesti delegatsiooni poolt Vilniuse ühisistungile esitatud otsuseprojektid edastatakse ainult Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi kaudu? Palun hääletada! Lihthälteenamus.

Selle ettepaneku poolt on 52 saadikut, vastu 14, erapooletuid on 1. Ettepanek on vastu võetud. Nüüd Tiit Käbini ja Mart Laari ettepanekud. Esimene. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu toetab Balti Riikide Nõukogu tegevust Eesti, Läti ja Leedu iseseisvuse taastamisel. Võib-olla te siiski ei nõua selle hääletuselepanekut? Tiit Käbin.

T. Käbin

Täna, härra juhataja! Kuna sellise hääletamise järjekorra puhul on tunne, et see esimene punkt ka läbi ei lähe, siis võtaksime koos Mart Laariga ta maha. Küll aga paluksime panna hääletusele 3. punkti, mis viitab sellele, et tulevikus on selliseid suuri asju vaja ette valmistada nii, nagu küsimuse tähtsus seda nõuab. Täna!

Juhataja

Suur tänu! Ma püüan ennetada järgnevat protesti.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Läbirääkimised on lõppenud ja praegu võidakse sõna võtta ainult hääletamise korra kohta, s.t. pakkuda kas nimelist, salajast või mõnel muul meetodil hääletamist. Sisulised ettepanekud on juba tehtud. Kui mõni ettepanek on võib-olla tõesti vaieldava väärtusega, aga rahvasaadik või fraktsioon jääb oma arvamuse juurde, siis ma olen kohustatud selle hääletamisele panema. Kas ta meeldib või ei meeldi, selle kohta avaldab saadik oma seisukoha hääletamise teel. Kui läbirääkimised on lõppenud, siis mina sellelaadilisi sõnavõtte enam lubada ei saa. Vladimir Malkovski.

V. Malkovski

Lugupeetud spiiker! Ma tahaksin juhtida teie tähelepanu sellele, kuidas meil kompuutertehnika töötab. Tuleks kontrollida, kuidas see asi käib. Siin on mõningaid momente, mida ma võin selgitada individuaalses vestluses. Peale selle näib mulle, et pole päris õige, kui arutatakse päevakorra väliseid asju – Vabariigi Ülemnõukogu esimees püstitas küsimuse, kas sõita või mitte sõita – ja võetakse nende kohta otsuseid vastu. Ma arvan, et see võib ajendada sõnavõtte vahetult Balti Riikide Nõukogu istungjärgul.

Juhataja

Ma ei saanud aru, milline ettepanek ei ole seotud päevakorraga. Esimese, vaidlusi tekitanud ettepaneku, võtsid Tiit Käbin ja Mart Laar tagasi. Kolmas ettepanek, mille ma ka hääletamisele panen, on selges vastavuses päevakorraga.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 57 saadikut, puudub 48. Panen hääletamisele Tiit Käbini ja Mart Laari kolmanda ettepaneku. Loen ette: "Pidades vajalikuks Eesti, Läti ja Leedu ülemnõukogu ühiste istungjärkude läbiviimist, lugeda esmatähtsaks nende aegsat ja põhjalikku ettevalmistamist."

Kes on Tiit Käbini ja Mart Laari ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 47 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Ettepanek on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, mul on ettepanek kasutada sõitjate nimekirja koostamiseks arvuti abi. Ma palun kõiki, kes on valmis sõitma, vajutada "poolt"-nupule.

(Hääled saalist.)

Suur tänu! Mul on suur hulk teadaandeid, ma palun saalist mitte lahkuda. Kas me loeme päevakorraga seotud küsimused lõppenuks? Kas edasi on tehnilised küsimused või on veel mõni teema, mis vajab otsustamist? Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Praegu kella vaadates tundub, et see väljasõidu aeg ei ole reaalne. Teiseks võiks siiski kaaluda võimalust, et buss "Kungla" hotelli juurest läbi tuleks, sest muidu lihtsalt ei jõua enam.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma teatasin, et mul on palju teadaandeid ja täpsustusi. Võib-olla kuulame enne need ära? Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Mul on niisugune ettepanek, et Vilniusest tagasi sõites võiks üks buss tulla Pihkva, Võru, Põlva, Tartu ja Jõgeva ning Jõhvi kaudu.

Juhataja

Need asjad täpsustame töö korras. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, minu arvates peaksite teie registreerima need, kes sõidavad. Poolthäälte järgi ei saa arvestada, sest ka nendest, kes sellele ettepanekule vastu hääletavad, sõidab osa Vilniusse.

Juhataja

Otsustades praegu saalisolevate saadikute järgi, ma kardan, et sellel ei ole vist enam mõtet, me ei saa objektiivseid andmeid. Loeme sellega päevakorrapunkti lõppenuks, kuid mõned jutuajamised ja teadaanded on veel väljaspool päevakorda. (Hääled saalist.)

Praegu anti head nõu ja paluti teile teatavaks teha, et lõplik nimekiri tehakse busside juures ja teatatakse siis telefoni teel või faksiga Vilniusse.

Härra Almann laseb teatada, et väljasõit Vilniusse toimub Lossi platsilt ja ilma mingite vahepeatuste ning eranditeta. On arvamus, et väljasõit võiks olla 14.30. Või jõuame kell 14? Ei jõua. Teeme siis niimoodi, et oleme valmis kell 14.30 ja mitte minutitki hiljem, sest see kõik on seotud väga paljude tehniliste probleemidega, sealhulgas eskordi ja muuga.